

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Sexuální výchova a křesťanství se zaměřením na ČR

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Autor: Petra Procházková

Katedra: Katedra religionistiky

Vedoucí práce: Doc. Pavel Hošek, ThD.

Studijní program: Teologie

Studijní obor: Humanitární a pastorační práce

Rok vydání: 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem *Sexuální výchova a křesťanství se zaměřením na ČR* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne

5. 12. 2012

Petra Procházková

Procházková, P., Sexuální výchova a křesťanství se zaměřením na ČR. Praha, 2012

Anotace:

Tato práce se zabývá sexuální výchovou a křesťanstvím v České republice. První kapitoly jsou zaměřeny na základní pojmy, které se sexuální výchovou souvisí, definici sexuální výchovy, pojetí sexuální výchovy, její úrovně, principy a cíle. Součástí představení sexuální výchovy je i popsání historických souvislostí jejího vzniku. Druhá polovina práce je věnována pohledu křesťanských církví na sexuální výchovu, křesťanským hodnotám, principům a zásadám křesťanské sexuální výchovy, jejím konkrétním podobám a církevním dokumentům, jež se tímto tématem zabývají. Poslední část práce je zaměřena na komparaci křesťanského pojetí sexuální výchovy se stanoviskem odborníků různých profesí, jejichž pohled je zaměřen zejména na sexuální výchovu v rámci vzdělávacích institucí.

Klíčová slova:

sexuální výchova, principy sexuální výchovy, cíle sexuální výchovy, historie sexuální výchovy, křesťanství, principy křesťanské sexuální výchovy

Annotation:

This work deals with sex education, and Christianity in the Czech Republic. The first chapters are focused on basic concepts that are related to sex education, sex education definition, the concept of sex education, its levels, principles and objectives. The introduction of sex education is a description of its historical context. The second half is devoted to Christian churches view on sexual

education, Christian values, Christian principles and the principles of sex education, the specific forms and documents of the Church, who by this subject. The last part is focused on comparing the Christian concept of sex education with the opinion of experts of different professions, whose gaze is focused mainly on sex educaion in educational institutions.

Keywords:

Sex education, principles of sex education, objectives of sex education, history of sex education, christianity, christian principles of sex education

Obsah:

1.	Úvod.....	1
2.	Základní pojmy	3
2.1.	Sexualita.....	3
2.2.	Pohlavní pud	4
2.3.	Sexuální chování.....	5
3.	Sexuální výchova – různá pojetí, definice, úrovně, hodnoty	6
3.1.	Různá pojetí sexuální výchovy	6
3.2.	Definice.....	7
3.3.	Úrovně sexuální výchovy dle Weisse	8
3.4.	Sexuální výchova, etika a hodnoty	9
4.	Principy sexuální výchovy	11
4.1.	Principy sexuální výchovy dle V. Täubnera	11
4.2.	Principy dle Sielerta, Janiše a Šulové	13
5.	Cíle sexuální výchovy	14
6.	Historie sexuální výchovy.....	17
6.1.	19. století – první světová válka	17
6.2.	20. a 30. léta 19. stol.	19
6.3.	1939 -1968	21
6.4.	1969 - 1989	22
6.5.	1989 - současnost.....	23
7.	Křesťanství a sexuální výchova	25
7.1.	Sexuální výchova a křesťanské hodnoty	25
7.2.	Sexuální pedagogika dle Hanse Rottera	26
7.3.	Láska a lidská sexualita	28
7.4.	Rodiče, právo a povinnost	30

7.5.	Čtyři principy křesťanské sexuální výchovy	31
7.6.	Čtyři praktické zásady a metody výchovy	36
7.7.	Pohled vybraných křesťanských církví v ČR na sexuální výchovu se zaměřením na evangelickou církev	38
8.	Komparace – porovnání vědecko-odborného pohledu na sexuální výchovu zejména v rámci vzdělávacích institucí s pohledem křesťanské církve v České republice	45
8.1.	Sexualita	46
8.2.	Pojetí sexuální výchovy	47
8.3.	Hodnoty v sexuální výchově	47
8.4.	Cíle sexuální výchovy	49
8.5.	Principy sexuální výchovy	50
8.6.	Sexuální výchova a vývojové fáze dítěte	54
8.7.	Vyhodnocení	55
9.	Závěr	59
10.	Příloha - Pro a proti publikaci: Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele	61
10.1.	Volba a metody sběru dat	61
10.2.	Vznik publikace	61
10.3.	Záměr a postoj MŠMT	62
10.4.	Pohled autorů příručky	64
10.5.	Církev, sexuální výchova a dokument Lidská sexualita	65
10.6.	Výbor na ochranu rodičovských práv	67
10.7.	Události po zvolení nového ministra MŠMT	69
10.8.	Názory politické scény	70
10.9.	Jednání ministra Dobeše na téma sexuální výchovy pokračovala	72

10.10.	Závěr	73
11.	Seznam použité literatury.....	74

1. Úvod

Roku 2010 byla vydána pod záštitou ministerstva školství *Sexuální příručka pro učitele*, která vyvolala diskusi jak o samotné existenci publikace, tak o tématech týkajících se sexuální výchovy. Právě tato debata mezi rodiči, církevními zástupci, učiteli, psychology a jinými odborníky mě ovlivnila při výběru tématu pro moji diplomovou práci, která má název *Sexuální výchova a křesťanství se zaměřením na Českou republiku*. Výběr právě tohoto náboženství nebyl náhodný, ale reaguje na historické souvislosti a tradici, kterou má právě křesťanství na našem území.

Hlavním cílem mé práce je popsat, jak na sexuální výchovu výše zmíněné náboženství nahlíží, zda ji praktikuje a jakou má konkrétní podobu. Současně bych ráda porovнала pohled a přístup k sexuální výchově v rámci vzdělávacích institucí a křesťanskou církví.

Na začátku mé práce vysvětlím základní pojmy, které se sexuální výchovou souvisejí. Dále se zaměřím na různá pojetí sexuální výchovy, jakým způsobem je definována, a zmíním i její úroveň dle Weisse. V dalších kapitolách se budu věnovat principům a cílům sexuální výchovy, stejně tak jako jejím složkám a hodnotám. Nedílnou součástí bude i kapitola, která bude věnována historickým souvislostem kolem sexuální výchovy a také jejímu současnému postavení ve školství v České republice.

V sedmé kapitole se již budu konkrétně zabývat sexuální pedagogikou z pohledu křesťanství. Věnovat se budu tématům jako je lidská sexualita, láska nebo role rodičů při výchově. Důležitou součástí bude i kapitola týkající se principů a zásad křesťanské sexuální výchovy.

Jak jsem již zmínila, poslední část mé práce se bude týkat komparace pohledů na sexuální výchovu, kde na jedné straně bude stát pohled odborníků různých profesí, zaměřený na sexuální výchovu ve vzdělávacích institucích v České republice, a na straně druhé pojetí sexuální pedagogiky v rámci křesťanské církve, se zaměřením na církev katolickou. Ráda bych proto uvedla jejich názory, principy a postoje k danému tématu a porovnála, neboť cílem této diplomové práce je, kromě představení křesťanské sexuální pedagogiky, i nalezení shodných, odlišných nebo dokonce protichůdných názorů na tuto problematiku.

2. Základní pojmy

V této kapitole bych se ráda věnovala základním pojmům, které těsně souvisí se sexuální výchovou. Jedná se o pojmy: sexualita, pohlavní pud a sexuální chování, jejichž často různé chápání se stává problémem sexuální výchovy a je pravděpodobně zapříčiněno dlouholetou tabuizací a přebíráním zahraničních termínů, pro které v českém jazyce není vhodný ekvivalent.

2.1. *Sexualita*

Termín sexualita má svůj původ v latinském slově *sexus* (*secare, sectus*) - oddělit, krájet, odloučit a vztahovalo se výhradně k pohlavnosti. V současné době existují mnohé definice a úhly pohledu na pojem sexualita.¹

Malá československá encyklopedie z roku 1987 pod pojmem sexualita rozumí: „*Souhrn všech somatických i psychických složek souvisejících s rozdíly mezi pohlavími a z nich vyplývajícími projevy lidského chování. Zahrnuje výběrové tendence směřující ke sblížení mezi jedinci různého pohlaví s cílem sexuálního vzrušení a ukojení. Sexualita je spojena s vývojem etických a estetických tendencí.*“² Psychologie pojem sexualita spojuje s širokou oblastí osobnosti, vztahuje k sexuálnímu chování a vymezuje následovně: „*souhrn projevů lidského chování a citění vyplývající z tělesných a psychických rozdílů mezi pohlavími, zahrnuje rozdíly anatomické, hormonální, reprodukční, i rozdílné sociální role získané učení, též fyziologické uspokojení a psychická slast spojená se sexuálními aktivitami sblížení, vzrušení, spojení.*“³ Sexualita v užším slova smyslu, jak uvádí Janiš, je vlastní všem živým organismům. Lidská sexualita je sice založena na hormonálních změnách, avšak není na nich závislá. Je ovlivněna

¹ Janiš, Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 1

² Malá československá encyklopedie in Janiš., Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 2

³ Hartl in Janiš., Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 2

kulturními, sociálními a psychickými faktory. Většina odborníků se shoduje na pojmu pohlavnost jako na pojmu nadřazeném k pojmu sexualita a na jejím propojení s lidskou psychikou. Sexualita je podstatou pro pohlavní identitu, která je tvořena biologickým pohlavím, psychosociální rolí, která určuje chování dle odpovídajícího pohlaví, a sexuálním chováním.⁴

Sexualita má několik funkcí, z nichž jednou ze základních je funkce reprodukční. Dále je důležité zmínit funkci slasti, funkci komunikační nebo funkci redukování napětí. Sexuální vztahy jsou i součástí prestižního společenského postavení, úspěchu, podnikatelského úspěchu, a tím se dostáváme k funkci prestižní.⁵

2.2. Pohlavní pud

Důležitost tohoto pojmu je zřejmý, pokud si uvědomíme, že sexuální výchova je určována pohlavním pudem, který patří mezi základní pudy člověka. Pohlavní pud je vrozená síla k činnosti, souvisí s emotivní i kognitivní složkou osobnosti a je tvořen biologicky výběrovou a sblížovací orientací jedince. Zaujímá významné místo v citovém životě člověka, skládá se z hormonálního základu a psychické nadstavby. V této souvislosti je erotika spjata s citovou sférou a podmíněna pudovou stránkou člověka.⁶

Pojem potřeba, který souvisí s teorií motivace, je často přirovnáván právě k pojmu motiv nebo pud. Potřeba je často definována jako: „*hnací síla mechanismů chování, zahrnující i osobnostní proměnné, které způsobují individuální rozdíly v intenzitě hnací síly.*“⁷ Je to stav interakce mezi prostředím a

⁴ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 2-3

⁵ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 3

⁶ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 3

⁷ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 4

organismem. Sexuální potřeba plní různé funkce, nejde jen o uspokojení potřeby. Ve vztahu k sexuálnímu pudu zahrnuje více činitelů, kteří se podílí na uspokojení.⁸

2.3. *Sexuální chování*

Významnou funkcí osobnosti je sexuální chování, které je dle Zvěřiny výsledkem dlouhého evolučního vývoje. Přestože mají různí autoři protichůdné názory na tom, zda je tato funkce vrozená či získaná, lze různými kognitivě - behaviorálními metodami chování korigovat k předem danému cíli. Omylem je v této souvislosti názor, že lze vlastní sexualitu ovládat skrze správné sexuální chování, které zkvalitní lásku dvou lidí. Láska je přiřazena sexualitě, má jí sloužit, a ne naopak. Janiš proto vidí důležitost propojení sexuální výchovy s výchovou rodinnou a stejně tak s výchovou ke zdravému životnímu stylu.⁹

⁸ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 5

⁹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 5

3. Sexuální výchova – různá pojetí, definice, úrovně, hodnoty

Obvykle je výchova vymezována jako záměrné a cílevědomé působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jeho vývoji. Realizuje se přímým působením pedagoga nebo nepřímým působením prostředí. V roli pedagoga může vystupovat jak sám pedagog, tak rodič, lektor volnočasové aktivity, lékař, pediatr, sexuolog atd. Obě roviny jsou ve vzájemné interakci.¹⁰

Pokud jde konkrétně o výchovu sexuální, máme možnost se setkat s mnohými definicemi, které jsou ovlivněny historickým, společenským či kulturním pojetím. V této kapitole se pokusím zpočátku uvést některá pojetí a pojmenování pro sexuální výchovu v různých zemích a dále se budu věnovat několika definicím.

3.1. Různá pojetí sexuální výchovy

Tato výchovná disciplína bývá často posuzována z hlediska politického, náboženského nebo obecně etického. Pojem sexuální výchova má v různých zemích dokonce rozdílný název a zaměření. Zajímavá je situace v rozvojových zemích, kde se setkáváme s názvem “populační výchova”, která klade důraz na regulaci rozmnožování, tudíž na antikoncepci a zodpovědnost za demografickou explozi. Termín “výchova k mezilidským vztahům a komunikaci” používají některé severské země (Dánsko, Finsko), ale také Velká Británie. Tato výchova se zabývá kulturními, sociálními a psychologickými aspekty lidského partnerství, vytváří žebříček etických hodnot a učí mládež komunikovat. „Rodinná výchova“ je termín charakteristický pro bývalé socialistické země, ale také pro jihoevropské země s latinskou kulturou (Itálie, Portugalsko). Základní hodnotou je zde

¹⁰ Šimoník in Krňávková, 8

rodičovství, což je i cíl každého lidského jedince, proto je kladen důraz na kultivaci budoucího manželského a rodinného života.¹¹

3.2. *Definice*

Dle Smolíkové a Hajnové je sexuální výchova výchovou k odpovědnému partnerství, manželství a rodičovství. To znamená, že se jedná o výchovu k sociálním vztahům, k vztahům mezi lidmi. Důraz je kladen na citlivost, úctu a odpovědnost ve vztahu k druhým lidem.¹²

V. Täubner nabízí další definici, která zdůrazňuje pedagogickou funkci sexuální výchovy: „*Sexuální výchova - záměrná, plánovitá a dlouhodobá činnost vychovatele (učitel, rodič, vychovatel) vůči vychovávanému a v součinnosti s ním, ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejšířší oblasti sexuálního chování. Sexuální výchova současně pedagogicky kultivuje i dispoziční sexuální chování.*“¹³

V pedagogickém slovníku je sexuální výchova autory (Průcha, Walterová, Mareš) chápána jako výchova k získání návyků, dovedností, norem, hodnot, znalostí a postojů v oblasti vztahů mezi mužem a ženou.¹⁴

Dvojice Janiš a Täubner se pokouší o co nejšířší pojetí sexuální výchovy. Dle jejich vymezení vychází sexuální výchova z přirozené potřeby lidské sexuality po uspokojení v mezích, které vytváří společnost. Důležitost je kladena na respekt a využití celoživotní výchovy člověka.¹⁵

Světová zdravotnická organizace (WHO) vypracovala vlastní charakteristiku sexuální výchovy, která může být vodítkem při jejím vlastním vymezení:

¹¹ Uzel, 21

¹² Smolíková, Hajnová in Krňávková

¹³ Täubner in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 6

¹⁴ Průcha, Walterová, Mareš in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 6

¹⁵ Täubner, Janiš in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 6

„Podstatu a cíle sexuální výchovy tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní, psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.“¹⁶

Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (IPPF) zaujala k sexuální výchově obdobný postoj jako WHO: *„Hlavním cílem školní výchovy je připravit mladé lidi pro život v dospělosti a pro jejich role ve společnosti. Jestliže sexualita, manželství a rodinný život jsou důležitým prvkem v životě většiny obyvatelstva, potom zcela jistě je logickou a nutnou povinností školy připravit mladé lidi i pro tuto oblast. Sexuální výchova musí být pokládána za jednu část celkové školní výchovy, která zprostředkovává dětem a mladým lidem informace nutné, aby byli schopné vytvořit si správný názor, úsudek i postoje.“¹⁷*

Poslední dvě zmíněné definice můžeme považovat za syntézu směrů, přístupů a definic, které jsem zmínila v této i předešlé kapitole. Jde zde o kombinaci přípravy na sexuální život s výchovou k mezilidským a rodinným vztahům. Důraz je kladen na antikoncepci a prevenci sexuálně přenosných nemocí, avšak jsou zde řešeny i psychologické a psychosexuální problémy, jež doprovází každé partnerské soužití. Zde můžeme mluvit o termínu „sexuální výchova“.

3.3. Úrovně sexuální výchovy dle Weisse

Z předešlých kapitol je zřejmé, že nepanuje shodný názor na pojetí sexuální výchovy. Mnohé autory vedly odlišné přístupy k rozdělení sexuální výchovy dle určitých kritérií.

Mezi mnohými klasifikacemi mě zaujaly především požadavky na sexuální výchovu dle Weisse, která by měla obsahovat tři úrovně. Na kognitivní úrovni žák

¹⁶ Uzel in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 7

¹⁷ Wynnyczuk in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 7

získává vědomosti a informace, výsledkem je vědomost. Formují se zde postoje, normy a chování. Druhá úroveň (emocionální) učí žáka zaujmout emocionální osobní postoj, provádět hodnocení i ve smyslu ochrany sama sebe nebo práva. V konativní úrovni si žák osvojuje potřebné dovednosti, návyky a chování.¹⁸

3.4. *Sexuální výchova, etika a hodnoty*

Není jednoduché stanovit hodnoty, které se mají vštěpovat jedinci v rámci sexuální výchovy, jelikož každá společnost je jinak hodnotově nastavena.

V České republice se otázkou vztahu etiky a sexuální výchovy zabývá Lenka Kubrichtová, která uvádí, že je sexuální výchova bio-psycho-sociální kategorie s etickým rozměrem.¹⁹

Sexuální výchova v rámci vzdělávacích institucí by měla respektovat hodnoty, které formují jedince v jeho rodinném prostředí, stejně tak jako hodnoty, které souvisí s jeho náboženskou či etnickou příslušností. Pokud jde o obecně přijímané hodnoty, které by měly prolínat výchovný proces, Kubrichtová uvádí následující: lidská důstojnost, nedotknutelnost osoby, rovnost, spravedlnost, solidarita a lidská práva. Důležité pro přijetí hodnot jsou sociální faktory, jedná se hlavně o způsob soužití a komunikaci v rodině, škole a vrstevnických skupinách. S přijetím hodnot souvisí i požadavek na možnost žáka vyjádřit k tématům, obhájit svůj názor nebo respektovat názor druhých.²⁰

Pro osvojování hodnot je nezbytné, aby učitel navozoval etická témata, která nutí žáka k rozhodování, protože hodnoty souvisí s cítěním a prožíváním jedince.

¹⁸ Weiss in Krňáková

¹⁹ Kubrichtová in *Sexuální výchova – vybraná témata*, 5

²⁰ Kubrichtová in *Sexuální výchova – vybraná témata*, 5

Úkolem sexuální výchovy je rozvíjet vyšší city, sympatii, empatii a zprostředkovat prožitek, který navodí přijetí hodnot rozum, citem a prožitkem.²¹

²¹ Kubrichtová in Sexuální výchova – vybraná témata, 6

4. Principy sexuální výchovy

Nedílnou součástí sexuální výchovy jsou principy, které jsou jednak výsledkem vědeckého poznání, tak společenské a historické zkušenosti. Dodržování těchto principů ve výchově je základem pro její celkovou efektivitu.²²

Jedním z několika autorů principů sexuální výchovy je J. Pondělíčková, která vychází zejména z didaktických zásad. Jedná se o následující principy: spontánnost, aktivní imunizace, přiměřenost, pravdivost, důvěra, návaznost a otevřenost.²³

4.1. Principy sexuální výchovy dle V. Täubnera

Dle Janiše nejúplnější výčet principů zformuloval V. Täubner:²⁴

1. Princip spolupráce rodičů a školy

Je nezpochybnitelné, že rodina hraje v životě člověka významnou roli při výchově obecně a tudíž i pokud se jedná o výchovu sexuální, která je různými způsoby realizována ve školách. Právě proto je spolupráce rodiny a školy velice důležitá.

2. Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte

Sexuální výchova by se měla objevit i v ostatních výchovných aktivitách a vyučovacích předmětech, měla by být spojena s ostatními složkami výchovy.

3. Princip vědeckosti v sexuální výchově

Informace, které jsou podávány, by měly odpovídat současným vědeckým poznatkům. Metody a obsah by měly být přiměřeny věku a schopnostem vyučovaného. Měly by být využívány názorné a didaktické pomůcky.

4. Princip důvěry

²² Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 8

²³ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 8

²⁴ Täubner in Krňáková

Při sexuální výchově je důvěra velice důležitá, neboť právě díky správně navozené atmosféře se otevírá prostor pro otázky a svěřování se.

5. Princip koedukovanosti v sexuální výchově

Tento princip klade požadavek na nerozdílnost předávaných informací s ohledem na pohlaví žáků, avšak vzhledem k navození intimní atmosféry, je možnost některá témata probírat odděleně. Výcvik dovedností a mravního chování v mezilidských vztazích umožní právě koedukace. Důraz je kladen na respektování názorů a postojů druhých, osvojení základní etiky.

6. Princip etičnosti v sexuální výchově

Etika v této oblasti znamená výchovu ke společensky přijatelnému mravnímu a sexuálnímu chování. Součástí jsou i témata mezilidských vztahů, jedná se zejména o vztahy partnerské a rodičovské. Důraz je kladen na odpovědnost za sebe i druhé a úctu k ostatním lidem.

7. Princip aktivity žáka a spolupráce se žákem

Žák by se měl při sexuální výchově aktivně podílet na výchově sebe samého. Naučené postoje a hodnoty se pak snáze stávají součástí jeho osobnosti.

8. Princip komplexnosti a harmonie v sexuální výchově

Komplexnost znamená rozvíjení všech oblastí sexuální výchovy, kdy jednotlivá témata jsou prohlubována v návaznosti na věk žáka.

9. Princip osobnosti sexuálního pedagoga

Základním předpokladem sexuální výchovy je osobnost přednášejícího. Pokud opomenou principy sexuální výchovy, kterými by se měl řídit, měl by mít odpovídající vzdělání a jeho chování, dovednosti a vlastnosti by měly korespondovat s rolí pedagoga právě sexuální výchovy.

10. Princip přiměřenosti v sexuální výchově

Je důležité, aby sexuální výchova byla přiměřená biologické, psychologické a sociální zralosti žáka. Tento princip se projevuje zejména při užívání různých metod a prostředků k dosažení cílů sexuální výchovy.

4.2. Principy dle Sielerta, Janiše a Šulové

Výše zmíněné principy sexuální výchovy můžeme doplnit o Sielertovi specifické didaktické principy: „*princip laskavosti a přátelskosti ve výuce, princip empatie a zbavování strachu, princip budování odpovědnosti a ochrany sebe i druhého, princip práva na omyl a individuální přístup a princip tolerance k právům a názorům druhého*“.²⁵

Abychom pojali sexuální výchovu v co nejširším pohledu, je zapotřebí stanovit i další principy. Některé z nich uvádí a vysvětluje Janiš. Princip historičnosti odkazuje na prolínání sexuality celými dějinami lidstva a vznik koncepce sexuální výchovy ve školských institucích. Z potřeby nahlížet na sexualitu z celé řady pohledů vyplývá princip interdisciplinární. Jde zde o požadavek prolínat poznatky o lidské sexualitě v co největším počtu vyučovacích předmětů. Dle Janiše princip alternativy v dnešních školních podmínkách chybí.

Pro úplnost bych ráda uvedla další principy, jejichž autorkou je L. Šulová: dlouhodobost výuky od 1. ročníku, volitelnost předmětu, speciálně připravení odborníci, seznámení učitelského sboru a rodičů s obsahem výuky, interdisciplinárnost, připravenost dílčích materiálů a zařazení partnerských a rodinných vztahů do obsahu výchovy.²⁶

²⁵ Janiš, Sexuální výchova – včera dnes a zítra, 9

²⁶ Šulová in Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 9

5. Cíle sexuální výchovy

V této kapitole se zaměřím na cíle sexuální výchovy. Při stanovení cílů sexuální výchovy je nutné vycházet z obecných cílů výchovy, které souvisí s představami společnosti o kvalitách člověka. Cíli sexuální výchovy se zabývalo mnoho odborníků, jako např. Pondělíčková, Täubner, Wynnyczuk, Uzel, Zvěřina a další.²⁷

Cíl sexuální výchovy dle Janiše a Täubnera je: *„odrazem stavu rozvoje a potřeb společnosti a subjektů žijících v této společnosti. Cíl sexuální výchovy je současně i historickým a filozofickosvětónázorovým fenoménem... Obecný ideální cíl sexuální výchovy je kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je v něm obsažena harmonie sociální, etická, psychická a biologická.“*²⁸

Sexuální výchova má rozvíjet osobnost jedince, obohatit ho o nezbytné informace o lidské sexualitě a dát podnět k vytvoření společensky žádoucích postojů. Cílem je také začlenit lidskou sexualitu u jedince do jeho vlastních i společenských mravních hodnot, ovlivnit ke vzniku žádoucích vztahů mezi ženou a mužem. Podle Janiše a Täubnera je v nejširším slova smyslu cílem sexuální výchovy: *„dosažení určité kvality v partnerských vztazích a postojů k rodičovství.“*²⁹ Z toho nutně vyplývá, že sexuální výchovu bychom měli vnímat jako permanentní celoživotní aktivitu.³⁰

Instituce mají nemalý vliv na vytváření cílů výchovy obecně. Obsah cílů by měl být v ideálním případě pokryt soustavou institucí, které se danou výchovou zabývají. Reálně se však s komplexním pojetím často nesetkáme, zejména v souvislosti s výchovou sexuální. Jedná se například o oblasti týkající se homosexuality či vlivu komerčního sexu na děti, s čímž musí instituce počítat a

²⁷ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 22 - 23

²⁸ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

²⁹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

³⁰ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

vyvinout takové prostředky, aby zvládly všechny negativní vlivy, které z toho vyplývají. Jelikož neexistuje v současné době jiný subjekt, který by mohl sexuální výchovu garantovat, zůstává hlavní úloha právě v rukou školy, přestože svoji významnou úlohu v dnešní době zastávají i mediální prostředky jako je rozhlas, televize a internet.

Janiš uvádí 6 cílů sexuální výchovy na základní škole.

Sexuální výchova má za cíl rozvíjet návyky v oblasti osobní hygieny, odpovědnost za zdraví své i ostatních a informovat žáky o pohlavně přenosných nemocech a možnosti prevence.

Druhým cílem je podnícení jedince k vytvoření životních hodnot a vztahu k sexualitě, který je v souladu s normami společnosti.

Sexuální výchova má také za cíl ovlivnit vznik systému hodnot a být základem pro utváření společností uznávaného sexuálního chování, postojů a norem u jedince. Ten by se měl vlivem sexuální výchovy vyvarovat sexuálním způsobům chování a praktikám, které jsou považovány společností za deviantní a odlišují se od uznávaných norem.

Důležitý je i přístup k sexualitě jako k součásti osobnosti a udržení integrity osobnosti v období puberty prostřednictvím výchovy a vzdělání.

Na základě vědeckých poznatků utvořit základy o lidské sexualitě, která má být součástí znalostí dětí v 15 letech.

Posledním cílem je dle Janiše ovlivnění jedinců v oblasti partnerského soužití, manželství a rodičovství.

Výše uvedené cíle výchovy pokládá Janiš za důležité při stanovení ideálního profilu absolventa vzdělávací instituce, ke kterému by se výchovné působení mělo co nejvíce přiblížit.³¹

Jednotlivé dílčí cíle sexuální výchovy nejlépe stanovíme na základě etap současné školní soustavy, konkrétněji řečeno dle věkové kategorie dětí či mládeže stanovujeme požadované vědomosti, postoje a chování. Täubner a Janiš považují za dílčí cíle sexuální výchovy ve škole: *„pochopení rozmanitosti projevů sexuality a rozvoje lidské sexuality, umět se v sexualitě správně a přiměřeně vyjadřovat a překonávat škodlivá tabu, využívat všech výchovných podnětů k sexuálnímu utváření žákovy individuality, pěstovat vztah k mravním normám, k lidským hodnotám, k úctě k lidem a životu, vytvářet vztah, postoje, dovednosti pro ušlechtilé mezilidské vztahy a připravovat na život v partnerství, manželství a rodičovství, poskytovat potřebné poučení, postoje a dovednosti při ochraně před nemocemi a jinými nebezpečími, které ohrožují zdraví a život člověka (např. zneužívání alkoholu a drog, nežádoucí těhotenství, nákaza HIV, prevence sexuálního zneužívání a podobně), přistupovat s pochopením ke zvláštnostem pohlavní identity a učit děti tyto zvláštnosti respektovat, vést k vhodnému výběru uměleckých a kulturních artefaktů z oblasti sexuality a odstraňovat bariéry mezi představami a běžným životem.“*³²

³¹ Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23

³² Janiš, Sexuální výchova – včera, dnes a zítra, 23-24

6. Historie sexuální výchovy

V této kapitole bych se ráda věnovala historickému vývoji sexuální výchovy především na našem území. Dalo by se říct, že sexuální výchova se objevuje napříč historií lidstva, avšak v různých obměnách. Pokud se zaměříme na obsah sexuální výchovy, můžeme sledovat její vývoj od pohlavní výchovy, přes sexuální výchovu, výchovu k partnerství, manželství a rodičovství až po rodinnou výchovu a výchovu ke zdravému způsobu života. První konkrétnější představy spadají do druhé poloviny 19. století. Toto období rozdělím na dvě dílčí části, z nichž první mapuje úsek od druhé poloviny 19. století do období první světové války, následující období pak zahrnuje především 20. a 30. léta minulého století.³³

6.1. 19. století – první světová válka

První ucelené koncepce týkající se sexuální výchovy se objevují na konci 18. století, kdy témata lidské sexuality přestávají být tabu. Počátky pohlavní výchovy nalézáme u filantropů, jako byl J. B. Bessedow, který užíval obraz rodící ženy, jejího muže a kolébky. U nás se pohlavní výchovou zabýval B. Bolzano. Pokud jde o české školství, ráda bych dále zmínila A. Pařízka, který vydal překlad díla *Praktické knihy ruční*. Tato publikace doporučuje pohlavní poučování mládeže.³⁴

Sexuální psychopatie, originálním názvem *Psychopathia sexualit*, kterou napsal Kraft-Ebing, se stala průlomem při pohledu na lidskou sexualitu. G. A. Lindner pedagogiku sexuální včleňuje do své struktury pedagogických disciplín.³⁵

F. Neděla roku 1824 přeložil knihu J. Jaise *Věc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele a dohlídače mládeže i také a zvláště pro duchovní pastýře*, která se věnuje otázkám onanie. Spis *Zdravověda*, jejímž autorem je S. Kodym, vychází roku

33 Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

34 Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

35 Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

1853. Objevuje se zde požadavek na rozvoj tělesné výchovy, neboť za prevenci onanie je považována fyzická vyčerpanost mládeže.³⁶

Toto plodné období je vystřídáno útlumem zájmu o pohlavní otázky. Zájem mládeže o sexualitu je potlačován hrozbou přenosu pohlavních nemocí, škodlivosti onanie atd. Vlivem naturalistického hnutí z Německa a sociálních problémů (rozvrat rodin, nárůst počtu nevěstinců, prostituce, nechtěných těhotenství, atd.) se na přelomu století opět na oblast sexuální výchovy upozorňuje. Významným dílem se právě na zvýšení zájmu o pohlavní osvětu zasloužily ženy, zejména pak v Německu, členky feministických a emancipačních hnutí. V této době vychází v odborných časopisech první rubriky spojené s otázkami týkající se pohlavního života. Vznikají první společnosti, které se věnují různým oblastem sexuálního života: Mezinárodní společnost pro sexuální výzkum (Berlín, 1913), Liga pro sexuální reformu (Berlín, 1920) Sdružení pro pohlavní hygienu (USA).

Na přelomu 19. a 20. století je hojně používán pojem sexuální pedagogika. Je vytvářen všeobecný tlak na školu, která by měla být garantem pohlavní výchovy, přestože panovala všeobecná shoda, že právě tato výchova má být především uskutečňována v domácím prostředí. Přes odpor laické veřejnosti se začaly ve škole předkládat žákům základní informace o biologické funkci rozmnožování, zásadách pohlavní hygieny, nebezpečí pohlavních chorob atd. Tato výchova dále byla rozšířena o mravní dimenzi, kladla důraz na výběr budoucího partnera či na pohlavní věrnost.³⁷

Jedno z možných řešení, jak předkládat sexuální výchovu studentům nabízí F. Náprstek: *„Základní pohlavní rozdíly i funkce mohou býti objasněny dětem v době nevinnosti dětské, před 10. rokem věku, kdy z pozorování vývoje rostlin, z*

³⁶ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

³⁷ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

*mechaniky přenášení pylu větrem a hmyzem, z oplozování ryb, motýlů, ptactva i zvířat stane se zřejmým, že rozmnožování života rostlinného i živočišného umožněno jest jedině tím, když dvojpólový element biologický setkává se k rozkvětu nového života.*³⁸

Pohlavní osvěta se na rozdíl od našeho území v jiných zemích rozvíjela rychleji. V Itálii, Jugoslávii, Polsku, Vídni, USA je na samém počátku 20. století zaváděna v různých podobách do školních osnov. U nás k tomu dochází až se zavedením nových osnov na středních školách, tedy těsně po vzniku Československa. Průmyslová revoluce s sebou přináší migraci lidí do měst, ale i související negativní jevy, včetně jevů se sexuálním pozadím. Jedná se o prostituci, promiskuitu, šíření pohlavních chorob, jež nejvíce zasahují právě mládež, která se vzdaluje zažitým konzervativním konvencím.³⁹

Na situaci v Československu nejdříve poukazovaly dvě oblasti – škola a zdravotnictví. Jejich cílem bylo zejména omezení nárůstu osob nakažených pohlavně přenosnými chorobami, zabránění nelegálních potratů a nízkému věku prvorodiček. Jedním z řešení bylo prostřednictvím škol zlepšit mravní i tělesnou výchovu mládeže. Za účinný preventivní prostředek byla považována tělesná výchova, která měla zabránit předčasnému projevení sexuálního pudu. Téma pohlavní výchovy bylo projednáváno i na Prvním sjezdu učitelstva československého (1920).⁴⁰

6.2. 20. a 30. léta 19. stol.

Období první republiky je spojováno s autoritou a filozofickými názory T. G. Masaryka, který otázku pohlavní výchovy spojoval s rovinou mravní.

³⁸ Náprstek in Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

³⁹ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴⁰ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

Masaryk prosazoval jednoženství, stejně tak jako rovnost muže a ženy. Zabýval se otázkami pohlavní mravnosti a s ní související mravní nerovnosti dětí, jejíž příčinu spatřoval ve velkém počtu dětí ve třídách. Uvažoval také nad vlivem velkoměsta na dítě. Masaryk zastával kontrolu dětské zvědavosti, cílem pohlavního vývoje bylo dle něj manželství postavené na mravní čistotě.⁴¹

Podobné názory zastával i K. Štech ve svém díle *O pohlavní výchově*. Opačné postoje prezentoval například M. Skořepa, dle nějž má pohlavní výchova trojí úkol. Měla by udělit nutné pohlavní poučení, podat dítěti informace o původu člověka a poučit jej o hygieně pohlavního života. V druhém úkolu jde o regulaci pohlavního pudu, aby se neprojevoval předčasně. Poslední cíl pohlavní výchovy je odstranit pohlavní výstřelky.⁴²

Významným autorem mnoha článků věnovaných pohlavní výchově byl Z. Záhoř, který publikoval od roku 1929 v časopise *Národní osvěta* rubriku zvanou *Výchova k rodičovství*. Nejvýznamnějším dílem je však jeho *Koncepce pohlavní výchovy*, ve které se snaží nastínit její konkrétní realizaci s ohledem na všechny vrstvy obyvatelstva tak, aby zaujal všechny cílové skupiny – mládež a dorost, rodiče, všeobecnou veřejnost i učitele. Pro každou cílovou skupinu na počátku 30. let vydal postupně několik i specificky věkově zaměřených knih.⁴³

Tehdejší pedagogové se zasloužili o jednu z hlavních zásad pohlavní výchovy, která kladla důraz na oddálení uvědomování si vlastní sexuality, s čímž souvisí téma sebeuspokojování. Některé z vydávaných publikací měly odstrašující obsah, mnozí lékaři, moralisté, ale i pedagogové mládež odrazovali právě od onanie, která byla potlačována ještě v roce 1925. Existovaly různé i drastické prostředky pro

⁴¹ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴² Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴³ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

zabránění či potírání onanie u dospívajících, jako například vodoléčba či operativní zákroky. Na druhou stranu současně v této době dochází v pedagogické oblasti i k posunu kupředu, zejména pokud jde o názor vyučovat pohlavní výchovu individuálním způsobem, v menších skupinách. Nemohu opomenout ani vliv katolické církve v tomto období. K. Štech uvádí, že *“cílem pohlavní výchovy je manželství. Úkolem pohlavní výchovy je vést k cíli, k němuž lidstvo směřuje, a to k čistému jednomužství a jednoženství, nebo-li jediné přirozené formě pohlavních styků, které je podmíněno pohlavní abstinencí před sňatkem.”*⁴⁴

Pokud se zaměříme na oblast lékařství, zde se objevuje nový vědní obor – sexuologie, s níž je spojena i sexuální psychologie. Československo se stalo členem mezinárodního seskupení *Světová liga pro sexuální reformu*, které vzniklo roku 1928. Téhož roku je na kongresu v Kodani přijato deset bodů o sexuální výchově, jež zdůrazňují plánovitou a cílevědomou sexuální výchovu a osvětu, která byla hlavním cílem období mezi světovými válkami. V 30. letech dochází k otevření diskusních témat týkajících se lidské sexuality, objevuje se komerční sex nebo erotická literatura, ale také odborné studie.⁴⁵

6.3. 1939 -1968

V období okupace zanikly téměř veškeré aktivity týkající se sexuální problematiky. Až poválečném období přináší opětovný zájem o oblast lidské sexuality. Ve školách se mění osnovy, lidská sexualita je sice probírána v rámci přírodopisu, ale jedná se pouze o témata spojitelná s biologií člověka. Objevujeme zde tendence sexuální výchovu ponechat na lékařích a jiných odbornících, kteří jsou do škol hojně zvaní.⁴⁶

⁴⁴ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴⁵ Janiš, K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky

⁴⁶ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 37

V 50. let KSC upozorňuje na potřebu zlepšit nejen mravní výchovu ve školních zařízeních, ale věnovat pozornost i otázkám sexuální výchovy mládeže. Jako reakci na časté interrupce a nárůst rozvodovosti se o konkrétnější začlenění výchovy k rodičovství zaslouhuje Ministerstvo školství a kultury. Je doporučeno konzultovat témata pohlavní výchovy a rodičovství i s rodiči, pořádání besed zvláště s dívkami a chlapci, do osnov se začleňují otázky týkající se pohlavního dospívání mládeže a v rámci praktického vyučování pro dívky je vyčleněno několik hodin týkajících se péče o dítě.⁴⁷

Na počátku 60. let se objevuje předmět biologie dítěte a školní hygiena v pedagogických zařízeních a současně je pro budoucí učitele začleněn předmět, který je má seznámit s metodickými postupy při výkladu sexuální tematiky žákům na základních školách. Přes všechna doporučení a snahy stále chybí ucelená koncepce výuky sexuální výchovy.⁴⁸

6.4. 1969 - 1989

Na konci 60. let odborníci upozorňují na zanedbanou oblast výchovy mládeže, na sexuální výchovu, a je zavedena *Koncepce výchovy k rodičovství na základních školách*, která se věnuje zvláště různým věkovým skupinám posluchačů. V 70. letech se objevují různé dokumenty, týkající se výuky témat souvisejících s manželstvím a rodičovstvím zejména pro školy základní i střední. Jedná se o *Koncepci výchovy k rodičovství na ZDŠ (1970)*, *Metodický návod k výchově k rodičovství na ZDŠ (1972)*, *Zásady o výchově k rodičovství, zpracována pro všechny typy středních škol (1974)*.⁴⁹

⁴⁷ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 37-38

⁴⁸ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 38-39

⁴⁹ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, 39-40

Ministerstvo školství v roce 1984 vydává dokument *Zásady a obsahové zaměření výchovy k rodičovství pro střední školy*, který měl garantovat výchovnou práci školy ve zmíněné oblasti. V této době se přeceňuje význam školských zařízení a je opomíjena role rodiny. Výzkumy zmíněného období ukázaly na nepřipravenost mládeže na manželství a rodičovství, zejména šlo o nezralost a nerozvinutí mravních norem. Objevují se snahy vyřešit situaci na základě vládou vydaných usnesení a dokumentů, které však byly těžko realizovatelné a nikdy se zcela neuvedly do praxe. Jedním z důvodů byl nejednotný pohled na sexuální výchovu a její obsah z řad odborníků různých profesí. Lékaři se věnovali zejména reprodukční stránce věci, pedagogové a psychologové vnímali zejména sociální a etické aspekty. Na konci 80. let přicházejí do škol nařízení o nutnosti informovat studenty zejména o nemoci AIDS a jejích následcích a prevenci. V tomto období dochází sice ke zvýšení osvěty v oblasti sexuality, avšak nemění se nic na zvyšování počtu interrupcí, rozvodovosti či promiskuity.⁵⁰

6.5. 1989 - současnost

Jak jsem již zmínila na konci předešlé kapitoly, konec 80. let přináší změnu klimatu, zejména pokud jde o zviditelnění do té doby tabuizovaných témat z oblasti lidské sexuality.

Po roce 1989 přišlo mnoho reforem a novel v oblasti školství, z nichž za nejdůležitější považuji zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Ten přinesl kromě širšího zapojení veřejnosti, rozšíření práv a povinností dětí, žáků a studentů, vzniku školské rady také kurikulární reformu. Ta přináší kurikulární dokumenty na úrovni státní (RVP - rámcové vzdělávací programy) a školní (ŠVP - školní

⁵⁰ Janiš, Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy, str 41-42

vzdělávací programy). Stát rámcovými programy garantuje žákům získání plnohodnotného vzdělání ve všech vyučovaných oblastech a oborech, tedy i v sexuální výchově v rámci předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, gymnázií, středních odborných škol a v neposlední řadě pro ostatní vzdělávací instituce, jako jsou například umělecké či jazykové školy. Sexuální výchova se nevyučuje jako samostatný předmět, ale je součástí několika vyučovacích předmětů, které se prolínají.⁵¹

Přes tyto pokroky se vedou stálé diskuse o tom, jaké hledisko při výuce zvolit; 1) lékařské 2) psychologické 3) pedagogické. Sexuální výchova a její ucelená konkrétní podoba naráží zejména na odpor rodičů. Někteří se domnívají, že poskytované informace v rámci školní výuky by jejich dítě mělo dostat později, jinak, nebo dokonce vůbec.

⁵¹ Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989

7. Křesťanství a sexuální výchova

V této části diplomové práce se budu zabývat vztahy a souvislostmi mezi křesťanstvím a sexuální výchovou, s tím, že bych se ráda zaměřila na situaci v České republice. Pozornost bude věnovat křesťanským hodnotám, lásce a lidské sexualitě z pohledu katolické církve. Významným zdrojem pro mě bude dokument *Lidská Sexualita: Pravda a význam*. Dále se budu věnovat principům a směrnicím, které mají být dle katolické církve při výchově dodržovány. Pokusím se nastínit i obecný pohled křesťanů na tuto problematiku a poukázat na postoje dalších církví v České republice na dané téma.

7.1. Sexuální výchova a křesťanské hodnoty

Otázkou sexuální výchovy a lidské sexuality se křesťanství vždy zabývalo. Přestože jeho postoj byl v historii převážně negativní a mnohá témata se stávala tabu, v současné době můžeme objevit mnohé odborné články i knihy, které nám podávají informace o pohledu křesťanství na sexuální výchovu a příbuzná témata. Základní pohled a principy křesťanské sexuální výchovy uváděné různými autory či přijatelné v různých zemích bývají totožné či podobné. Odlišné postoje a názory se objevují spíše v souvislosti s konkrétními otázkami, například zavádění a míry podílu školy na sexuální výchově dětí, nebo mají původ v osobním názoru autora, který může být více či méně konzervativní.

Podle Kappla a Truhlářové křesťanství při vnímání výchovy navazuje na Staré Řecko, kde cílem výchovy byla zdatnost, ctnost a dobro. S dobrem souvisí spojení krásy, charakteru a inteligence. Vztahuje se k němu i lidská láska ve smyslu touhy. Tři řecké výrazy pro lásku později nacházíme i v křesťanství. „*Erós je především touha po něčem, co se nám nedostává, tudíž se nevztahuje jen na naše sexuální citění. Filia zase byla pojmem pro souřadný vztah, přátelství, náklonnost a*

*partnerství. Agapé je láska, která dává, nezištně, laskavě bez podmínek. Tyto tři pojmy a jejich vnímání se odráží v křesťanském pojetí výchovy. Řecká idea dobra je propojením všech těchto lásek a cílem výchovy a ideálem řecké kultury. Vše směřuje k dosažení tělesné a duchovní rovnováhy a k pokoře k bohům.*⁵²

Dle křesťanství je důležitá láska k Bohu, jehož syn se obětoval, aby spasil pozemský lid. Ideál výchovy vychází z následování tohoto příkladu nezištné lásky, obětování sebe sama, spoléhání na Boží působení a lásku k okolním lidem. Lidská tělesnost je tím, co nedovoluje člověku dosáhnout božího obrazu, proto je hříšná. Tento postoj ovlivňoval a stále ovlivňuje mnoho lidských generací. Kappl a Truhlářová uváží, že sexuální styk je: *„povolen jen v případě reprodukční činnosti (katolicismus se opírá o kapitolu ve Starém zákoně, kde je proklet Onanův hřích - coitus interruptus). Sterilní styk považuje tedy za těžký hřích. Omezuje sexuální styk jen na legitimní prostředí manželské a vydává je za ryze racionální činnost.*⁵³

Křesťanská sexuální výchova musí dle mnohých autorů obsahovat morální a spirituální kontext, aby nevznikal dojem, že nejdůležitější je pouze hygiena a bezpečnost při pohlavním styku. V případě takové výchovy by mohly být opomenuty či potlačeny důležité hodnoty, jako je respekt, úcta, odpovědnost, věrnost nebo duchovní láska.⁵⁴

7.2. Sexuální pedagogika dle Hanse Rottera

Profesor morální teologie a sociologie na univerzitě v Innsbrucku Hans Rotter uvádí, že sexuální výchova je: *„...nepostradatelnou, podstatnou součástí každé výchovy.*⁵⁵ Dále uvádí, že sexuální výchova se primárně děje prostřednictvím rodičů, sourozenců a blízkých lidí, na druhou stranu není pravdou, že by škola

⁵² Kappl, Truhlářová

⁵³ Kappl, Truhlářová

⁵⁴ Kappl, Truhlářová

⁵⁵ Rotter

neměla mít žádný vliv v otázkách sexuální výchovy. Neznamená to však, že by škola měla mít při výchově přednost před rodiči nebo že by učitelé měli mít právo předkládat dětem a mládeži informace dle svého uvážení. Právě škola jakožto instituce může být garantem vzdělávání v situacích, kdy rodiče při výchově selhávají.⁵⁶

Sexuální křesťanská pedagogika se nesnaží potlačit sexuální pocity, ale klade důraz na výchovu mladých lidí k partnerství a lásce, uschopnit je ke komunikaci. Vzhledem k výše uvedenému, příklad rodičů je při sexuální výchově považován za velice důležitý prvek. V souvislosti s partnerstvím a mezilidskými vztahy Rotter uvádí nutnost učit mladé lidi schopnosti intimity a odstupu. Intimita znamená schopnost vyjádřit své city k druhému i tělesně, avšak nejde o náhodné vztahy či sexuální dobrodružství, ale o déle trvající pevné vztahy, které se právě intimitou prohlubují. Schopnost odstupu má zajišťovat člověku autonomii, aby jím nemohlo být manipulováno, aby ochránil svoji intimitu a nebyl dostupný komukoli, uměl říci ne. Pocit nutnosti ochrany, pocit studu je možné výchovou zeslabit či zesílit, což může být dovedeno do extrému, jak tomu bylo například v 19. století a na počátku 20. století.⁵⁷

Věrnost je dalším předpokladem dobrého partnerského vztahu. Ve své nejsilnější podobě by slib věrnosti měl platit i do budoucna, a tím souvisí s trvalým svazkem dvou lidí, tedy s manželstvím, které je tak důležité pro katolickou církev. Právě až ve vztahu, kde nemá slib věrnosti časové omezení, má své místo pohlavní spojení.⁵⁸

⁵⁶ Rotter

⁵⁷ Rotter

⁵⁸ Rotter

Schopnost překonávat konflikty a odpouštět přispívá také ke spokojenému mezilidskému vztahu. Sexuální výchova by tedy měla mladého člověka naučit vyřikávat si a zvládat konflikty v dialogu a odpouštět, což přispěje i k harmonii v sexuální oblasti.⁵⁹

7.3. *Láska a lidská sexualita*

Principy křesťanské sexuální výchovy, kterým se budu věnovat později, vycházejí z pohledu křesťanství na lidskou sexualitu, lásku, cudnost a z postoje k právům rodičů a vychovatelů. Při výchově je nutné znát cíl, z něhož lze poté vyvodit metody, jimiž cíle dosáhneme. Z toho vyplývá, že pokud chceme děti a mladé lidi vychovávat, je nutné znát smysl jejich života.

Důležitý dokument pro katolickou církev *Lidská sexualita: Pravda a význam*, který byl vydán papežskou radou pro rodinu roku 1995, se ve svých úvodních kapitolách zabývá právě tématem lidské sexuality a lásky. Tento dokument byl u nás schválen českou biskupskou konferencí roku 2000. Sexualita není něco pouze biologického, ale je vnitřní podstatou člověka. Dokument poukazuje na povolání člověka k lásce a darování sebe sama v jeho tělesně duchovní jednotě. Sexualita je považována za základní složku osobnosti, forma jejího projevení se, cítění a vyjádření lásky. Vnitřním cíle sexuality je láska. Dokument klade důraz na sexualitu jako boží dar, jímž byl člověk povolán k životu.⁶⁰

Katolická církev vychází tedy z teze, že člověk byl stvořen jako obraz Boží, aby miloval lidi a Boha. Lidská sexualita není touhou člověka po uspokojení, ale je považována za součást přirozeného poslání člověka k lásce, jeho osobní

⁵⁹ Rotter

⁶⁰ *Lidská sexualita: Pravda a význam*

odevzdání, sebeobětování, darováním sebe sama. Jejím prostřednictvím se lidé podílejí na vzniku nového života.⁶¹

Ditrich von Hildebrand, katolický filozof a myslitel, uvádí, že: „*lidská sexualita se radikálně odlišuje od všech ostatních lidských žádostí, jako je např. hlad nebo žízeň, protože obsahuje zvláštní hloubku a jedinečnou intimitu, která se kvalitativně liší od ostatních instinktů.*“⁶² Byla stvořena Bohem, aby vyjádřila nejužší spojení dvou lidí, jejich odevzdání se, které je spjato pouze s manželstvím.

Otázkou manželské lásky se dokument *Pravda a význam* také zabývá: „*Láska prožívaná v manželství zahrnuje a překračuje přátelství a uskutečňuje se mezi mužem a ženou, kteří se sobě navzájem bezvýhradně darují v úplnosti svého mužství a ženství a manželskou smlouvou zakládají společenství osob, které Bůh zamýšlel pro početí, zrození a další rozvoj lidského života. Této manželské lásce, a pouze jí, patří pohlavní darování se, které se uskutečňuje opravdu lidským způsobem jenom tenkrát, když je 'integrální součástí' lásky, k jaké se muž a žena navzájem až do smrti bezvýhradně zavazují.*“⁶³

Důležitým aspektem pravé lásky je cudnost a sebeovládání. Člověk nemůže odevzdat sám sebe druhému, pokud není sám sobě pánem, ale otrokem svých pudů. Proto není čistota považována za potlačování, ale osvobození. Lidská přirozenost je však oslabená dědičným hříchem, že je nutné ctnost čistoty nacvičovat, případně vybojovat, pokud člověk žije v prostředí, které cudnost a čistotu nechápe, vysmívá se jí.⁶⁴

⁶¹ Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁶² Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁶³ Lidská sexualita: Pravda a význam

⁶⁴ Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

7.4. Rodiče, právo a povinnost

Papež Pius XI pohlížel na výchovu dětí obecně jako na rodičovskou povinnost a právo, což vyjádřil roku 1929 ve své výchovné encyklice *Divini illius magistri*. Stejný postoj nalezneme i v pozdějších církevních textech, stejně tak jako dokonce i v církevním právu. „*Výchova dětí je přímým pokračováním jejich účasti na Božím tvoření skrze rodičovství, je tudíž nejen nezczitelným právem a zodpovědným úkolem manželů, ale rodiče tímto získávají i nutné milosti svého stavu, aby tento úkol byli schopni plnit – jejich vychovatelské působení v rodině je do té míry rozhodující, že tam, kde se ho nedostává, ho lze jen sotva nahradit.*“⁶⁵ Na druhou stranu tento papež striktně odmítal nevhodnou sexuální výchovu jakéhokoli druhu.

Opačný postoj zastával papež Pius XII., který roku 1941 v proslovu k matkám rodin uvádí: „*Díky vaší mateřské a vychovatelské prozíravosti [...] budete hledat příležitost a všimnete si okamžiku, kdy budou v duši vašeho dítěte vyvstávat určité skryté otázky a vyvolávat v nich zvláštní smíšené pocity. Bude vaším úkolem [...] opatrně a podle míry nutnosti nadzdvihnout závoj pravdy a dát jim na jejich otázky a nepokoje chytrou, správnou a křesťanskou odpověď.*“⁶⁶

Roku 1951 papež Pius XII. promluvil k vychovatelům karmelitánského řádu ohledně sexuální výchovy takto: „*rozhodně není vhodné uplatňovat takový stud, jako by měl člověk na toto téma zachovat věčné mlčení a morálka mu neumožňovala přistoupit na obezřetný, vážný rozhovor.*“⁶⁷ Dále dodal, že: „*dospívající mají být o těchto věcech vybaveni vhodnými radami.*“⁶⁸

⁶⁵ Mons. John F. McCarthy in Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁶⁶ Pius XI. in Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁶⁷ Pius XI. in Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁶⁸ Pius XI. in Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

Povinnost otce a matky vychovávat své děti je podepřena i již několikrát zmíněným dokumentem *Pravda a význam*. Tuto povinnost, poslání mají plnit jak oba manželé, tak rodiče adoptivní a církve jim má být oporou.⁶⁹

Dle katolické církve je v dnešní době výchova dětí čím dál tím víc přenechávána odborníkům a institucím, a proto apeluje na rodiče, aby se ujali své povinnosti. Vychovatelé nemohou odebrat rodičům povinnost vychovávat své děti, avšak mohou jim napomáhat a s jejich svolením vystupovat jejich jménem. Pouze stav nouze je důvodem k předání rodičovských povinností jiné osobě.⁷⁰

Pokud jde o zvýšení iniciativy škol a státu o sexuální výchovu dětí, papež Jan Pavel II. se vyjádřil takto: „*právo a povinnost rodičů na výchovu jsou podstatné, neboť jsou spojené s předáváním lidského života; že jsou neodvozené a původní ve srovnání s výchovnou úlohou jiných osob, protože mezi rodiči a dětmi je jedinečný vztah lásky; jsou nenahraditelné a nezcizitelné, takže nemohou být plně přeneseny na jiné, ani si je jiní nemohou přisvojit.*“⁷¹ Tento názor vychází z 2. vatikánského koncilu a svoje místo má i v *Chartě práv rodiny*: „*Protože rodiče dali život svým dětem, mají původní, prvotní a nezcizitelné právo je vychovávat; mají právo vychovávat své děti v souladu se svými mravními i náboženskými názory, s přihlédnutím ke kulturním tradicím rodiny, které prospívají dobru a důstojnosti dítěte, musí kromě toho dostávat od společnosti pomoc a nezbytnou asistenci, aby mohli dobře plnit svoji výchovnou úlohu.*“⁷²

7.5. Čtyři principy křesťanské sexuální výchovy

V dokumentu *Lidská sexualita* je považováno rodinné prostředí za vhodné místo k sexuální výchově, která by se měla držet čtyř principů. Stojí za

⁶⁹ Lidská sexualita: Pravda a význam

⁷⁰ Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁷¹ Jan Pavel II in Lidská sexualita: Pravda a význam

⁷² Lidská sexualita: Pravda a Význam

povšimnutí, že Täubner a Janiš ve svých principech sexuální výchovy také zdůrazňují úlohu rodiny.

První princip zní: „*Každé dítě je jedinečnou a neopakovatelnou osobností a musí mu být poskytnuta individuální výchova.*“⁷³ Tento požadavek reaguje na proces zrání dítěte, který je individuální a informace by mu měly být předávány při osobním rozhovoru s rodičem, založeném na lásce a vzájemné důvěře. Doporučuje se komunikace otce se synem a matky s dcerou.⁷⁴

Druhý princip: „*Součástí vysvětlení musí vždy být i mravní rozměr*“⁷⁵ znamená, že z výkladu nesmí být vynechána hodnota čistoty, stejně tak jako poukázání na plán a přikázání Boží. Dítě by mělo pochopit, že je nutné odmítnout některé způsoby chování, neboť existují určitá pravidla a hranice, není možné se chovat jakkoli.⁷⁶

Třetí princip: „*Výchova k čistotě a vhodná poučení o lidské sexualitě musí být sdělovány v širších souvislostech výchovy k lásce*“⁷⁷ Křesťanská sexuální výchova mládeže nestojí pouze na předkládání informací a morálních principech, jak bylo vysvětleno výše. Je žádoucí, aby vývoj mladého člověka byl doprovázen láskou k Bohu a povědomím o povolání jeho samého ke svátosti a lásce. Děti a mladí lidé pak dokáží odolat pokušením a překonávat potíže prostředky, jako je ukázněnost smyslů, trénování silné vůle, vyvarování se špatných příležitostí, stud v chování i odívání, zdravé odreagování, modlitba a časté přijímání svátostí, mariánská úcta atd.⁷⁸

⁷³ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁷⁴ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁷⁵ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁷⁶ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁷⁷ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁷⁸ Lidská sexualita: Pravda a Význam

Čtvrtý princip: „*Rodiče musí poučovat s co možná největším jemnocitem, ale srozumitelně a v pravý čas.*“⁷⁹ Rodiče by při poučování svých dětí o tématech souvisejících s lidskou sexualitou měli postupovat co nejvíce taktněji, snažit se vcítit se do druhého a volit vhodná slova, aby jim dítě porozumělo. Důležité je i načasování, zvolení pravé chvíle k rozhovoru.⁸⁰

Pokud se podíváme pozorně na principy sexuální výchovy výše uvedené, je možné nalézt jisté souvislosti či podobnosti s principy Täubnera, které jsem uvedla ve čtvrté kapitole této práce. Obě strany poukazují na důležitost rodiny ve výchově dítěte, stejně tak jako prostředí důvěry nebo přiměřenost sdělování informací k věku vyučovaného. Společný bod nalézáme, i pokud jde o nutnost propojení sexuální výchovy s mravními normami a chováním v mezilidských vztazích. Rozdíl vidím především v tom, že křesťanský pohled je více zaměřen na rodinu, roli otce a matky ve výchovném procesu, k čemuž jsou vztaženy všechny požadavky a doporučení. Principy dle Täubnera jsou zaměřeny především na školní prostředí a roli pedagoga.

7.5.1. Načasování a množství předávaných informací

Profesor Amerio považuje otázku načasování za jednu z nejdůležitějších ve výchovném procesu, neboť by informace k dítěti mohly přijít příliš brzy anebo příliš pozdě. Předčasně odhalená témata nemusí být pro dítě zajímavá, necítí potřebu o nich diskutovat, nebo dítě dokonce zneklidní.⁸¹

Při zbytečném vyčkávání může mít včasné neuvedení do problematiky lidské sexuality také negativní důsledky. V odstavci 75 v dokumentu *Pravda a význam* se uvádí: „*také není chytré příliš se s prvními informacemi opozdit, protože každý*

⁷⁹ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁸⁰ Lidská sexualita: Pravda a Význam

⁸¹ Amerio in Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

člověk pociťuje přirozenou zvědavost a dříve či později klade otázky, zvláště v kultuře, kde je možné dozvědět se příliš mnoho věcí bokem.⁸² Dozvědět se „něco bokem“ znamená získání informací prostřednictvím reklamy, televize, internetu, kamarádů.

S vhodným načasováním souvisí i otázka množství předávaných informací. Amerio uvádí: „správná míra, tzn. udělit poučení o nutném, nic víc. V této oblasti se přebytečné rovná škodlivému, nebo přinejmenším nebezpečnému, neboť přebytečné [...] vzbuzuje další zvědavost.“⁸³ Papež Pius XI. zdůrazňuje ve své encyklice *Divini illius magistri*, že dítě není chráněno pouze vědomostmi o lidské sexualitě, ale zejména pevnou vůlí: „Zvláště u mladých lidí nevzniká zlé jednání ani tak z intelektuální nevědomosti, jako spíše ze slabosti vůle, která je vystavena nebezpečným příležitostem a nemá podporu pomocných prostředků milosti.“⁸⁴

Načasování sexuální výchovy ve školním prostředí je určeno rámcovými vzdělávacími plány, ve kterých se stanovují požadované znalosti žáka konkrétního ročníku dané školy. Rámcové programy bohužel stanovují pouze široce definované osnovy a množství předávaných informací jednak záleží na školním vzdělávacím programu, ale zejména na osobě učitele či vychovatele.

7.5.2. Směrnice pro konkrétní vývojové fáze dítěte

V 6. kapitole dokumentu *Pravda a význam* jsou rozlišeny čtyři vývojové fáze dítěte: 1. léta nevinnosti, 2. puberta, 3. období mladistvého věku a plánování a představ o vlastním životě a 4. dospělost. Každá z těchto vývojových fází je v dokumentu podrobně popsána společně s výchovnými doporučeními, které by

⁸² Lidská sexualita: pravda a význam

⁸³ Amerio in *Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce*

⁸⁴ Pius XI. in *Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce*

měly být uplatňovány. Sedmá kapitola výše zmíněného dokumentu se pak zaměřuje na konkrétní výchovné pokyny a metody.⁸⁵

První vývojová fáze *léta nevinnosti* je definována jako období od pátého roku života do prvních tělesných změn, které nemá být narušováno informacemi o lidské sexualitě a pohlavním životě. Výchova by měla být zaměřena k cudnosti a ke ctnostem, jako je sebeovládání, poslušnost nebo velkorysost. Dokument také doporučuje zamezení možnosti zranění jedince skrze školu, média či vrstevníky.⁸⁶

Za problematické období je považována *puberta*, zejména vzhledem k přicházejícím fyzickým změnám, které mohou zapříčinit zmatek a neklid. Vztah mezi dítětem a rodičem by měl být otevřený a přátelský, umožňující rozhovor o lidské sexualitě. Informace by měly být podány dítěti včas, což znamená nejlépe před začátkem tohoto období, aby bylo dítě připraveno třeba i na vliv vrstevníků a okolního prostředí. Dítěti v pubertě je nutné odpovídat na otázky, které ho zajímají, touhy po sexuální zkušenosti obou pohlaví je žádoucí vysvětlit a pomoci zvládat. Dívkám je ukazována krása mateřství, stejně tak jako význam panenství. Chlapci jsou vedeni k úctě k ženám a důležitosti lásky. Rodiče mají utvářet svědomí svých dětí a vést je k čistotě.⁸⁷

V období *mladistvého věku* je důležitá podpora rodičů při hledání budoucího povolání, ale také jejich vyjádření se k tématům katolické morálky. V tomto období děti hledají vlastní identitu. Námětem pro rozhovor by měla být například homosexualita, sebeuspokojování nebo manželství. V katechezi i prostřednictvím rodičovské výchovy nesmí chybět povolání k manželství, se svojí váhou a

⁸⁵ Lidská sexualita: pravda a význam

⁸⁶ Lidská sexualita: pravda a význam

⁸⁷ Lidská sexualita: pravda a význam

důležitostí, jakou mu církev připisuje. Zejména rodiče se stávají vzory chování pro své děti.⁸⁸

Dospělost je vývojovou fází, která zahrnuje přípravu na manželství, ale také plnoletost nebo nástup do zaměstnání, případně na vysokou školu. Rodiče mají udržovat dialog a přátelství se svými dětmi.⁸⁹

Pokud porovnáme pojetí sexuální výchovy z hlediska vývojových fází dítěte z pohledu křesťanského s pohledem pedagogů, psychologů a jiných odborníků, nalezneme podobnosti, shody, ale i protikladné názory. Oba pohledy souhlasí s přizpůsobením pohlavní výchovy k věku a zralosti dítěte. Křesťanský postoj je více zaměřen na vliv rodičů na dítě, stejně tak jako na ochranu dítěte před přebytnými informacemi a vlivem okolí, které nemusí uznávat stejné hodnoty a zásady jako křesťané. Sexuální výchova z pohledu odborníků sice uznává důležitost rodiny, ale důraz je zde především kladen na vliv školy a jiných institucí.

Katolický přístup zdůrazňuje vedení dětí a mladých lidí k manželství, které je založené na lásce a s nímž je spojen pohlavní styk a plození dětí. S tím souvisí i některé cíle sexuální výchovy, kterým jsem se věnovala v páté kapitole. Janiš zde uvádí, že sexuální výchova by měla mít vliv na budoucí partnerské soužití a manželství. Rozdíl pozoruji zejména v hodnotách a zásadách katolické církve a zbytku společnosti, avšak právě na těchto normách stojí, rozvíjí se a praktikuje se celá sexuální výchova.

7.6. Čtyři praktické zásady a metody výchovy

Jak již jsem zmínila v předchozích kapitolách, rodiče zastávají dle katolické církve hlavní výchovnou roli, což je současně jejich právo i povinnost. Dle

⁸⁸ Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce

⁸⁹ Lidská sexualita: pravda a význam

uvedených křesťanských hodnot a výchovných principů jsou stanoveny i praktické pokyny pro rodiče a vychovatele. Rodiče si při výchově mají navzájem pomáhat a sdružovat se, mají se informovat o způsobech a obsahu doplňující výchovy mimo domov a v případě nesouladu se svými zásadami mají zakročit.

Dokument *Pravda a význam* se zmiňuje o čtyřech zásadách, které při sexuální výchově mají být dodržovány. První zásada zní: „*Lidská sexualita je posvátné tajemství, které musí být prezentováno ve shodě s věroukou a mravoukou církve a s neustálým zřetelem k následkům dědičného hříchu.*“⁹⁰ To znamená, že má být kladen důraz na lásku, úctu k odlišnosti ženy a muže. Dědičný hřích, který se projevuje lidskou slabostí, vede člověka k hříchu a pokušení. Toho se má člověk vyvarovat prostřednictvím svědomí, které je nutno vychovávat.

Druhá zásada zní: „*Dětem a mladistvým směji být předkládány pouze informace odpovídající aktuální fázi jejich individuálního vývoje.*“⁹¹ Vývojové fáze, které jsem již popisovala v předešlé kapitole, by měly rodiče rozpoznat a být citliví k problémům, které jsou pro konkrétní fáze typické.

Třetí zásada: „*Dětem nebo mladistvým kteréhokoli věku nesmí být předkládán žádný materiál erotické povahy, ani individuálně ani ve skupině.*“⁹² Materiály, které se při výchově o lidské sexualitě používají, nesmí ohrozit křesťanskou čistotu, a předkládané informace mají být pozitivní, rozumné, jasné a taktní. Například grafická znázornění nebo filmové scény znázorňující porod dítěte, musí být podávány dívkám postupně, aby u nich nevznikl strach z plození.⁹³

Čtvrtá zásada: „*Nikdo nesmí být vyzýván, tím méně zavazován, aby jednal jakýmkoliv způsobem, který by objektivně mohl urážet slušnost nebo který by*

⁹⁰ Lidská sexualita: Pravda a význam

⁹¹ Lidská sexualita: Pravda a význam

⁹² Lidská sexualita: Pravda a význam

⁹³ Lidská sexualita: Pravda a význam

*subjektivně mohl zranit jeho jemnocit nebo smysl pro soukromí.*⁹⁴ To znamená, že se máme k dítěti chovat ohleduplně zejména při aktivitách spojených se sexuální výchovou, přičemž některé metody jsou vyloženě striktně odmítány. Jedná se o předvádění či naznačování skutečností z erotické oblasti, tvorba tabulek, obrazů s touto tematikou, požadování osobních informací od dětí nebo ústní a písemné zkoušení z témat, která se týkají pohlavní výchovy.⁹⁵

Výše uvedené zásady, kterým katolická církev přikládá značný důraz, se mohou dostat do středu s metodami či literaturou, která je používána při sexuální výchově na našich školách a jiných výchovných institucích. Příkladem by mohla být zejména v posledních letech často diskutovaná publikace *Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele*, kterou vydalo v dubnu 2010 ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Ráda bych upozornila, že právě některá témata, hry, metody práce s dětmi, uvedené v publikaci, nejsou ve shodě s výše zmíněnými zásadami, a to je jeden z důvodů negativního postoje nejen katolické církve k příručce.

7.7. *Pohled vybraných křesťanských církví v ČR na sexuální výchovu se zaměřením na evangelickou církev*

V této části bych se ráda věnovala konkrétním informacím o postojích křesťanských církví k tématu sexuální výchova, které jsem získala prostřednictvím internetových stránek, ale také emailovou komunikací se zástupci církví. Nerada bych, aby pro tuto práci byla katolická církev jediným zástupcem křesťanských církví. Výchozí hodnoty související s lidskou sexualitou jsou pro křesťanské církve podobné či stejné, avšak věřím, že existují jisté rozdíly. Proto se v této části budu věnovat i evangelickým církvím. Komunikace přes email proběhla

⁹⁴ Lidská sexualita: Pravda a význam

⁹⁵ Lidská sexualita: Pravda a význam

s následujícími církvemi: Českobratrská církev evangelická, Křesťanská společenství a Starokatolická církev. V mém emailu, který jsem zasílala zástupcům jednotlivých církví, jsem se dotazovala na postoj dané církve k sexuální výchově, zda ji nějakým způsobem vyučuje a podle jakých pravidel, literatury.

Marek Prosner mi odpovídal za Křesťanská společenství, kde je kladen důraz na hodnoty více než na pravidla. Odpovědnost za sexuální výchovu dětí je plně v rukou rodičů a měřítkem se stává Bible, což je Slovo Boží.

Za Starokatolickou církev mi odpověděl Karel Moravec, který podal podobné informace, které jsem uvedla v dřívějších kapitolách. Dotýkaly se zejména katolického pohledu na danou problematiku. Moravec mi potvrdil, že primárním místem pro sexuální výchovu je rodina, kde rodiče mají své dítě rozvíjet ve všech oblastech. Důležitá je především včasná informovanost dětí ze strany jejich rodičů, jelikož v opačném případě děti poučí někdo jiný, např. kamarádi, média. Pokud jde o konkrétní aktivity církve, Moravec uvádí: „*Otevřenost pro některé otázky týkající se tohoto tématu je samozřejmá při formaci dospívajících při různých kurzech (např. kurzy animátorů společenství mládeže apod.). Také při přípravě snoubenců, kdy se hovoří o budoucí rodině, jsou také témata výchovy dětí zmiňována, včetně dobré a včasné sexuální výchovy.*“⁹⁶ Dále je při sexuální výchově kladen důraz na lásku a vztah mezi mužem a ženou především v manželství. Pokud jde o publikace, týkající se sexuální výchovy, Moravec doporučuje knihu *Sexuální výchova v rodině*, jejímž autorem je MUDr. Pšenička.

Nejobsáhlejší odpovědi se mi dostalo od Evy Benešové, vedoucí oddělení výchovy a vzdělání ČCE, která mi poskytla pohled na sexuální výchovu očima Českobratrské církve evangelické. Tato církev nemá žádné předpisy o sexu či sexuální výchově, avšak nalezneme publikace, brožury, přednášky, které se tímto

⁹⁶ Moravec

tématem zabývají. Příkladem by mohla být brožura *Milování*, jejímž autorem je MUDr. Zdeněk Susa, bývalý synodní kurátor a aktivní člen ČCE. V roce 2010 byla vydána brožura *Manželství, podoba proměny a pastorační problémy v evangelické perspektivě*, která se zabývá dnešními problémy partnerského soužití. V časopise *Bratrstvo*, který je určený pro evangelickou mládež, nalezneme články vztahující se k sexuální výchově. Přednášky a diskuse spojené s daným tématem se objevují i v rámci celorepublikového sjezdu evangelické mládeže.

Z výše uvedeného vyplývá, že oficiální návod, jak probírat sexuální výchovu v rámci evangelických církví, neexistuje, avšak toto téma není mezi mládeží tabu a faráři se mu nevyhýbají. Eva Benešová dále uvádí, že sexuální výchova probíhá uměřeně k věku dětí a mládeže: „*v nedělní škole se probírají biblické příběhy, v řadě z nich je manželství, často je pro aktéra příběhu velmi důležité uzavřít manželství, probírá se stvoření Adama a Evy, děti znají pojem láska, že se z manželství rodí děti, které jsou Božím požehnáním.*“ Jak podrobně a často se téma sexuální výchovy probírá s mládeží, je čistě v rukou faráře. Důraz při sexuální výchově je kladen na stálost vztahu a jeho čistotu, což znamená nelhat, nepodvádět, být oporou. Sexuální život by měl být postaven zejména na vzájemné lásce mezi dvěma lidmi.

Eva Benešová ve svém emailu zmiňuje i téma předmanželského sexu a uvádí, že toto rozhodnutí je čistě v rukou dané dvojice. Dále píše: „*Samozřejmě vždy se najdou lidé, kteří vyznávají sex pouze v manželství a jsou ohromně chytří, co se týče poklesků ostatních, ale nevím o případu, kdy by farář zakázal chodit nesezdaným párům do kostela nebo je pranýřoval. Myslím, že mladí evangelíci přistupují k sexuálnímu životu velmi odpovědně, možná později než ostatní, možná až po svatbě, ale rozhodně vědí, že sex ke vztahu patří. Ani Bible se sexu nevyhýbá a evangelická tradice znalosti a rozumění Písmu je velmi silná.*“

7.7.1. *Církev bratrská*

Vzhledem k nedostatku pramenů, které by souvisely s podrobným pohledem nekatolických církví na sexuální výchovu, využiji materiál Církve bratrské *Sexuální výchova dětí*. Tento dokument, volně stažitelný na webových stránkách Církve bratrské určeným pro děti a mládež, by mohl přinést konkrétní a detailnější pohled zmíněné církve na sexuální výchovu.

Dokument *Sexuální výchova dětí* je prezentace k přednášce, která byla Církví bratrskou určená rodičům. Přestože se zde setkáváme pouze s poznámkami, které byly jistě doplněny komentáři přednášejících. Můžeme zde však vyčíst mnohé informace a postoje Církve bratrské k tématu sexuální výchovy.

Dle poznámek se přednáška týkala nejprve vymezení postoje rodičů k sexu v souvislosti například s lidskou důstojností, hříchem nebo erotickou poezií. Dále mě zaujalo, že se zde objevují náměty pro zamyšlení, např. Jak reaguješ, když se začne mluvit o sexu? Jak se chováš ke své manželce, manželovi. Tyto a jiné otázky směřují k ujasnění si vztahu rodičů k sexuální oblasti, což je velice důležité vzhledem k tomu, že nejmocnějším způsobem výuky dětí je modelování. Důraz je dále kladen na rodičovskou zodpovědnost za děti, jejich výchovu, vyučování, předávání víry a správné jednání, budování jejich charakteru. Zde vidíme souvislosti a shody s požadavky na rodičovské povinnosti jednak v katolickém pojetí, ale i dle principů sexuální výchovy, které jsem uvedla v předešlých kapitolách, neboť právě v kapitole *Principy sexuální výchovy* vnímáme důraz na postavení a funkci rodiny při výchovném procesu.⁹⁷

Dalším tématem přednášky v rámci Církve bratrské je způsob předávání informací dětem. Rodiče by měli hovořit s dětmi cíleně, odpovídat na jejich otázky, přičemž odpovědnost nesou oba rodiče. Důležité je začít včas a s ohledem

⁹⁷ Staněk

na individualitu dítěte. Jsou to právě rodiče, kteří mají největší vliv na to, jak se vyvíjí sexualita u jejich dětí, jejich pohled na intimitu. Pokud by rodiče svoji povinnost zanedbali, mohlo by se stát, že by mohl s jejich dětmi o sexuálních otázkách mluvit někdo jiný, a to se špatnými důrazy, s nevhodným načasováním nebo v nevhodném kontextu.⁹⁸

Přednáška se dále týká konkrétních rad, jakým způsobem s dětmi o intimitě a sexu mluvit. Rodič má být pozitivní a uvědomovat si, že sex je Božím darem. Svoji roli hraje i soukromé a intimní prostředí, načasování, otevřenost a naplánování rozhovoru, při kterém je možno se inspirovat například biblickými příběhy.⁹⁹

7.7.2. Věková období dítěte v souvislosti se sdělovanými informacemi

Poslední část prezentace se týká věkových období dítěte v souvislosti se sdělováním informací. Dítě by ve svých třech letech již mělo například umět nazývat jednotlivé části svého těla, včetně genitálií.¹⁰⁰

Pětileté dítě by již mělo znát nejen dětské výrazy pro přirození, ale i pojmy *penis* a *vagina*. Není špatně, pokud dítě zná i hanlivá pojmenování, spíše naopak se má cenit, když se dítě přijde zeptat, co takový pojem znamená. Rodiče by měli seznámit dítě se základními fakty o reprodukci, například o tom, jak roste mamince v bříšku miminko. Dále v tomto věku dítě zkoumá rozdíly mezi pohlavími zejména u svých vrstevníků, uvědomuje si své soukromí ve vztahu ke genitáliím.¹⁰¹

Dítě ve věku osmi let by mělo být seznámeno s tělesnými změnami, které doprovází změnu dívky v ženu, stejně tak jako s pohlavním stykem z biblického

⁹⁸ Staněk

⁹⁹ Staněk

¹⁰⁰ Staněk

¹⁰¹ Staněk

pohledu, aby se předešlo nepravdivým informacím, které může získat od spolužáků či vrstevníků. Plození dětí je spojováno se vztahem muže a ženy, manželstvím, pohlavním stykem, splynutím spermie a vajíčka.¹⁰²

Mezi devátým a jedenáctým rokem mají rodiče učit dítě zodpovědnosti fyzické, emoční i duchovní, u dívek například začít mluvit o menstruačním cyklu. Dítě učíme reagovat na příslušníky opačného pohlaví, negativní vtipy a pohledy na sex. Rodič by měli seznámit dítě s přenosnými nemocemi či těhotenstvím.¹⁰³

Dvanáctý až čtrnáctý rok je náročným obdobím plným změn, pocitů, emocí či frustrací. Tématy rozhovoru by měly být masturbace nebo sexuální vzrušení. Nutné zmínit, že v tomto období není jednoduché pro děti ani pro rodiče o sexu mluvit, pokud již v minulosti podobně tematicky laděné rozhovory neproběhly.

Mezi čtrnáctým a devatenáctým rokem života dospívajících se objevují pocity studu, zhnusení, zmatku. Toto období může být spojeno s bujnou představivostí či pornografií, případně s homosexuálním chováním, což není pro mnohé rodiče ani děti jednoduché.¹⁰⁴

V období před svatbou je nutné mluvit s dospělým člověkem o rodinných selháních, hříchu v oblasti sexuality, což je nevěra, rozvor, pornografie, sexuální deviace. Důležitým tématem se stává antikoncepce.¹⁰⁵

Posledním tématem přednášky byla prevence sexuálního zneužití. Autoři se zaměřili na tři oblasti, které dítěti pomohou předejít sexuálnímu zneužití. První oblast se nazývá *Hlas*. Dítě se má naučit, že v některých situacích může dospělému říci ne. Některá tajemství jsou dobrá a má se o nich mlčet, avšak existují i špatná tajemství, která mohou prozradit, když se mi nelíbí. Dítě by mělo

¹⁰² Staněk

¹⁰³ Staněk

¹⁰⁴ Staněk

¹⁰⁵ Staněk

vědět, že může volat o pomoc anebo pokud má pocit, že někdo lže, má možnost o tom mluvit.¹⁰⁶

Druhou oblast nazývají autoři Vztah. Rodiče mají dítě naučit rozdíl mezi vztahem dobrým a špatným, lidmi bezpečnými a těmi, kterých se je nutno bát. Ty nemusí poslouchat a důvěřovat jim. Je však důležité, aby dítě vědělo, že pokud má tajemství, nemusí s ním zůstat samo.¹⁰⁷

Třetí oblast se týká správcovství a delegování moci. Tělo patří dítěti, dostalo ho od Boha a má právo a povinnost jej bránit. Pokud jde o doteky, rozlišujeme správné a špatné, což dítě pozná dle svých vlastních pocitů a může špatné doteky odmítnout.¹⁰⁸

Z výše uvedeného je zřejmé, že nacházíme podobné body zájmu u Církve bratrské a předešlými informacemi o pohledu na sexuální výchovu u katolických církví. Shoda panuje zejména v oblasti vlivu rodičů na dítě a postupech při jejich právu a povinnostech své dítě seznamovat s tématy souvisejícími se sexualitou. Jak přednáška Církve bratrské, tak dokument katolické církve *Pravda a význam* poukazují například na nutnost dítě včas informovat o sexuálních otázkách, vytvořit k tomu příhodné prostředí, přizpůsobit informace věku a individualitě dítěte.

¹⁰⁶ Staněk

¹⁰⁷ Staněk

¹⁰⁸ Staněk

8. Komparace – porovnání vědecko-odborného pohledu na sexuální výchovu zejména v rámci vzdělávacích institucí s pohledem křesťanské církve v České republice

Již v předešlých kapitolách jsem naznačila podobnosti mezi názory a postoji odborníků z řad různých profesí na témata související se sexuální výchovou a pohledem křesťanské církve a jejích zástupců. Porovnání bude často nesnadné, neboť neexistuje žádná publikace či dokument, který by jasně stanovoval, jakým způsobem by měla být sexuální výchova v České republice praktikována a dle něhož by se měly vzdělávací instituce řídit. Sexuální výchova je součástí různých předmětů, v rámci nichž je obecně charakterizována prostřednictvím rámcových vzdělávacích programů, které jsou pouze vodítkem pro konkrétní vzdělávací zařízení. Proto budu vycházet zejména z názorů a publikací odborníků z různých profesí, jako je pedagogika či psychologie, kteří se tématem sexuální výchovy v rámci vzdělávacích institucí zabývají.

V této části bych se ráda věnovala konkrétnějšímu a podrobnějšímu porovnání obou stran. Významné pro mě budou jak shodné či podobné názory, tak protichůdné body a jejich důvody. Budu se zabývat pohledem na lidskou sexualitu, pojetí sexuální výchovy, hodnoty a cíle, které jsou pro danou stranu důležité a z nichž vychází při svém pohledu na sexuální výchovu a příbuzná témata. Součástí této kapitoly bude i porovnání principů sexuální výchovy dle odborníků v dané oblasti s principy křesťanské sexuální výchovy. Poslední kapitolu věnuji porovnání pohledů na sexuální výchovu v souvislosti s vývojovými fázemi dítěte. Pokud jde o pohled křesťanských církví, oporou mi bude zejména dokument

katolické církve *Lidská sexualita: pravda a význam*, který je jediným materiálem svého druhu v rámci křesťanských církví.

8.1. Sexualita

Pokud chceme rozpoznat rozdíly mezi pojetím sexuální výchovy, ráda bych začala již u základního pojmu sexualita. Jak jsem již uvedla v první kapitole mé práce, sexualitou se zabývali různí odborníci, kteří se ji snažili definovat. Psychologický pohled klade důraz na osobnost člověka, jeho chování a citění, které plyne z tělesných a psychických rozdílů mezi pohlavími a souvisí s fyziologickým uspokojením a psychickou slastí.¹⁰⁹ Janiš uvádí, že je sexualita založena na hormonálních změnách, ale není na nich závislá a poukazuje na vliv kulturních, psychických a sociálních faktorů. Odborníci se shodnou na propojení sexuality s lidskou psychikou. Pohlavní identita má podstatu právě v sexualitě a je tvořena biologickým pohlavím, psychosociální rolí, která hraje významnou roli při chování jedince dle jeho pohlaví.¹¹⁰

Katolická církev se otázce lidské sexuality věnuje v úvodních kapitolách dokumentu *Lidská sexualita: Pravda a význam*. Vychází zde z předpokladu, že byl člověk stvořen jako obraz Boží, aby miloval Boha a lidi. Sexualita není něco pouze biologického, není to touha po uspokojení, ale je považována za dar, součást poslání člověka k lásce, jeho základní složku osobnosti.¹¹¹

Z výše uvedeného je rozeznatelný rozdíl i propojení pohledu vědeckého a křesťanského na lidskou sexualitu. Křesťanský pohled zdůrazňuje původ sexuality, jakožto božího daru a jeho zásadního vlivu na poslání člověka k lásce. Odborníci oproti tomu rozvíjejí téma sexualita v souvislosti s psychickou slastí, lidským

¹⁰⁹ Hartl in Janiš., *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 2

¹¹⁰ Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 2-3

¹¹¹ *Lidská sexualita: pravda a význam*

chováním, vlivem hormonů, kulturních, či sociálních faktorů na člověka. Pokud opomenou psychologický pohled, obě strany odmítají, že by byla sexualita založena pouze na biologických a hormonálních aspektech, stejně tak ji obě považují za nedílnou součást lidské osobnosti.

8.2. Pojetí sexuální výchovy

Již v třetí části své práce jsem se zmínila o různých pojetích sexuální výchovy, které se odlišují nejen svým názvem, ale také zaměřením. V této souvislosti bych ráda zmínila některá pojetí společně s pojetím křesťanským.

Sexuální výchova může být zaměřená na regulaci rozmnožování a antikoncepci, jako je tomu ve většině rozvojových zemí, výchovu k mezilidským vztahům, kde se klade důraz na etické hodnoty a komunikace, přičemž tento typ je specifický zejména pro severské země, anebo klade důraz na budoucí manželství a rodičovství, což je případ většiny bývalých komunistických zemí.¹¹²

Sexuální výchova je disciplínou, která je posuzována i z hlediska náboženského či etického. Právě z náboženského hlediska můžeme pohlížet na křesťanskou sexuální výchovu, která klade důraz zejména na zapojení morálního a spirituálního kontextu do sexuální výchovy.¹¹³

Zde můžeme vidět naprosté rozdíly v pojetí sexuální výchovy, různost jejich zaměření a jejich specifičnost, avšak to nemusí znamenat odlišnost všech cílů a principů, které dané směry zastávají.

8.3. Hodnoty v sexuální výchově

Pokud jde o hodnoty v rámci sexuální výchovy, jedním z Janišových cílů výchovy je právě vedení jedince k vytvoření životních hodnot, které jsou v souladu s normami společnosti. Dle vzniklého systému hodnot, by se měl jedinec

¹¹² Uzel, 21

¹¹³ Kappl, Truhlářová

chovat, s ohledem na uznávané chování, normy a postoje v dané společnosti, přičemž by se měl vyvarovat chování, které je považováno za deviantní.¹¹⁴

Lenka Kubrichtová potřebu předávání hodnot v rámci výchovného procesu rozvinula a konkretizovala právě pro oblast sexuální výchovy. Základním požadavkem je respektování hodnot, které jsou spojeny s prostředím, v kterém jedinec vyrůstá a žije, což znamená hodnoty, které souvisí s etickou či náboženskou příslušností jedince nebo celé jeho rodiny. Pro přijetí hodnot je důležitý prožitek situace, při němž se žák musí rozhodnout, jelikož fixace hodnoty je podmíněna cítěním a prožíváním. Konkrétními hodnotami jsou dle Kubrichtové lidská důstojnost, nedotknutelnost svobody, rovnost, spravedlnost, solidarita a lidská práva.

Dle dokumentu katolické církve *Lidská sexualita: pravda a význam*, má sama lidská sexualita hodnotu, neboť je darem od Boha. Základní hodnotou pro sexuální výchovu je láska. Tato hodnota je dále spojována s pojmy partnerství, sebedarování, považování druhého za dobro, učení se dobru, osvobození se od sobectví.¹¹⁵ Dalšími hodnotami, které křesťanství vyzdvihuje, je respekt, úcta, odpovědnost, věrnost a duchovní láska.¹¹⁶

Je zřejmé, že přiblížit mladému člověku hodnoty, které uznává daná společnost či skupina, požadují obě strany. Katolická církev jako základní hodnotu vidí lásku, s níž souvisí i hodnoty jiné, jako například partnerství, sebedarování či dobro. V této souvislosti vidím podobnost s hodnotami rovnosti, solidarity a lidských práv, které uvádí Kubrichtová. Hodnoty společnosti, které mají být předkládány v rámci vzdělávacích institucí, jsou odvozeny zejména z lidských práv, avšak

¹¹⁴ Kppl, Truhláčová

¹¹⁵ *Lidská sexualita: pravda a význam*

¹¹⁶ Kppl, Truhlářová

katolická církev klade větší důraz na hodnotu partnerství a lásky, což je důsledkem celého učení tohoto náboženství.

8.4. Cíle sexuální výchovy

V této kapitole bych se ráda zabývala cíli sexuální výchovy z pohledu křesťanství a srovnala je s názory odborníků z různých oblastí, kteří se zaměřují v České republice zejména na cíle sexuální výchovy v rámci vzdělávacích zařízení.

Dle Janiše a Täubnera je cílem sexuální výchovy kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, kde je současně soulad sociální, psychický, etický a biologický. Tato výchova má rozvíjet jedince, poskytovat mu informace o lidské sexualitě, která má být začleněna do jeho hodnot. V nejširším slova smyslu mluví Janiš o požadavku dosažení kvality partnerských vztahů a postojů k rodičovství. Janiš dále uvádí šest cílů sexuální výchovy na základní škole, které zahrnují například osobní hygienu, odpovědnost za zdraví, vytvoření životních hodnot a vztahu k sexualitě, vznik systému hodnot, který by ovlivnil sexuální chování a jednání jedince nebo ovlivnění jedinců v oblasti partnerského soužití, manželství a rodičovství. Dílčí cíle jsou stanovovány dle věku dítěte a patří mezi ně například pěstování vztahu k mravním hodnotám, k lidským hodnotám k úctě k lidem a životu, příprava na partnerství nebo poskytování postoje a dovedností při ochraně před nemocemi.

Cílem křesťanství je láska k Bohu, což se odráží i v pohledu na cíl sexuální výchovy. Ideál výchovy vychází právě z požadavku nezištné lásky, obětování sebe sama, spoléhání na Boží působení a lásku k okolním lidem.¹¹⁷

¹¹⁷ Kppl, Truhlářová

Podobně křesťanská pedagogika dle Hanse Rottera je zaměřena na výchovu mladých lidí k partnerství a lásce. Klade důraz na uschopnění mladých lidí ke komunikaci, jejich schopnost intimity a odstupu. Tyto dva aspekty souvisí právě se vznikem trvalých pevných citů k druhé osobě, které se prohlubují právě intimitou a schopnost odstupu nás chrání proti manipulaci a ztrátě intimity. Předpokladem dobrého partnerství je i rozvíjení pocitu ochrany, což si můžete představit jako stud. Posledními dvěma předpoklady pro dobrý partnerský vztah je věrnost a schopnost překonávání konfliktů.¹¹⁸

Porovnáním cílů sexuální výchovy jsem zjistila, že oba pohledy se shodují v nejobecnějším cíli této výchovy. Jedná o požadavek na dosažení kvalitních vztahů a partnerství, s čímž dále souvisí schopnost komunikace mladých lidí mezi sebou, odpovědnost za sebe i druhé. Rozdíly v cílech nejsou razantní, avšak všimneme si, že každá ze stran klade větší či menší důrazu na některé aspekty výchovy. V této souvislosti bych ráda uvedla například požadavek Janiše na výchovu ke zdraví, s čímž souvisí jak osobní hygiena, tak například předávání informací o pohlavně přenosných nemocech.

8.5. *Principy sexuální výchovy*

V této kapitole se budu věnovat porovnání principů sexuální výchovy, které jsou základem její efektivity. Nebudu se zabývat konkrétními a detailními zásadami, metodami nebo podrobnostmi, které se týkají například načasování a množství předávaných informací. Důvodem je fakt, že sexuální výchova jako samostatný předmět ve vzdělávacích institucích neexistuje, stejně tak jako konkrétní závazná publikace pro její praktikování, opomenuli rámcové vzdělávací plány, kde jsou témata sexuální výchovy součástí různých předmětů. V této

¹¹⁸ Rotter

kapitole bych ráda porovnála pouze obecné základní principy pro sexuální výchovu v rámci vzdělávacích institucí v České republice s principy křesťanské sexuální pedagogiky.

Přesto že se principům sexuální výchovy věnuje mnoho odborníků, zmíním zejména pohled dle Täubnera, Sielerta, Janiše a Šulcové. Täubner uvádí deset principů, z nichž první klade důraz na spolupráci rodičů a školy. Další princip upozorňuje na začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchova dítěte, což znamená provázání této výchovy s ostatními předměty ve škole. Princip vědeckosti klade důraz na podávání současných vědeckých poznatků, které jsou současně přiměřeny věku a schopnostem dítěte. Důležitý je i princip důvěry, stejně tak jako princip, který požaduje nerozdílnost podávaných informací vzhledem k pohlaví vyučovaného. Šestý princip klade důraz na etiku v rámci sexuální výchovy se zaměřením na mravní chování, mezilidské vztahy, partnerství, rodičovství, odpovědnost a úctu. Další principy se zaměřují na aktivitu žáka a spolupráci se žákem. Podstatný je i princip komplexnosti, který znamená rozvíjení všech oblastí sexuální výchovy, kdy jednotlivá témata se rozvíjí současně se vzrůstajícím věkem žáka. Poslední dva principy se zaměřují na osobnost pedagoga a přiměřenost výchovy vzhledem k biologické, psychologické a sociální zralosti žáka.¹¹⁹

Sielert, Janiš a Šulová výše zmíněné principy dále rozvádějí. Sielert přidává princip přátelskosti, emapie, budování odpovědnosti, práva na omyl, individuálního přístupu, tolerance k právům s názory druhých. Janiš principy prohlubuje o princip interdisciplinární, kde se poznatky o lidské sexualitě mají prolínat širokou škálou vyučovaných předmětů.¹²⁰

¹¹⁹ Täubner in Krňáková

¹²⁰ Janiš, Sexuální výchova - včera dnes a zítra, 9

Šulová dále přidává nutnost dlouhodobé výuky sexuální výchovy již od 1.ročníku základní školy, volitelnost předmětu, specificky připravené pracovníky, seznámenost rodičů i učitelského sboru s obsahem výuky, připravenost výukových materiálů a zařazení partnerských a rodinných vztahů do obsahu výuky.¹²¹

Katolická církev ve svém dokumentu *Lidská sexualita: pravda a význam* definuje čtyři principy křesťanské sexuální výchovy, přičemž dodává kapitoly o vhodném načasování a množství předávaných informací. Důležitá je i část dokumentu, která se týká směrnic pro konkrétní vývojové fáze dítěte nebo čtyř praktických zásad a metod výchovy, kterým se však v tomto porovnávání věnovat nebudu, neboť se jedná o konkrétní informace, na něž jsem se v oblasti sexuální výchovy ve vzdělávacích zařízeních také nezaměřila.

Principy sexuální výchovy katolické církve se vztahují k rodinnému prostředí jakožto nejvhodnějšímu místu pro sexuální výchovu. První princip poukazuje na individuální přístup k dítěti, přičemž se zdůrazňuje osobní rozhovor s rodičem, který je založen na lásce a důvěře. Druhý princip klade důraz na morální rozměr, který by měl být součástí vysvětlování. Jedná se zejména o hodnotu čistoty, poukázání na Boží přikázání, pravidla a hranice při chování. Propojením lidské sexuality a výchovy k lásce se zabývá třetí princip. Důležité jsou jednak morální principy, ale také povědomí o povolání člověka ke svátosti a lásce, stejně tak jako láska k Bohu. Mladí lidé pak dokáží používat ukázněnost, odreagování nebo modlitbu k překonání těžkostí a pokušení. Poslední princip se váže k srozumitelnému vysvětlování a správnému načasování témat týkajících se lidské sexuality. Striktně odmítány jsou metody, které naznačují skutečnosti z erotické

¹²¹ Šulová in Janiš, *Sexuální výchova – včera, dnes a zítra*, 9

oblasti, tvorba obrázků s touto tematikou, ústní či písemné zkoušení z témat, která souvisí s pohlavní výchovou anebo požadování osobních informací.¹²²

Při porovnání principů obou stran se objevuje několik shodných či podobných principů, stejně jako těch, které jsou rozdílné. Katolická církev klade důraz na roli rodičů ve výchovném procesu a v souvislosti s tím pak na osobní rozhovor s dítětem, přičemž je kladen důraz na jejich vzájemný vztah naplněný důvěrou. V rámci vzdělávacích institucí je důvěra také důležitou součástí výuky, avšak ústřední postavou je vychovatel. Přesto je postavení rodičů důležité, jak zmiňuje Täubner ve svém prvním principu, kde upozorňuje na nutost spolupráce rodičů a školy. Stejně tak Šulová zmiňuje nutnost seznámení rodičů s obsahem výuky. Katolická církev zdůrazňuje individuální přístup ve výchově ve smyslu osobního rozhovoru, na rozdíl od sexuální výchovy v institucích, kde probíhá výchova zejména ve skupinách.

Princip etičnosti společně s požadavkem mravního chování přijímají obě strany, avšak katolická církev tato pravidla chování zakomponovává do svého učení v souvislosti s Božím plánem a přikázáním. Není překvapující, že jeden z principů katolické církve je zaměřen zejména na propojení lidské sexuality a lásky. Tento princip jinde nenacházíme, avšak může se mu blížit princip etičnosti dle Janiše, který právě zde zdůrazňuje nutnost informovat žáky o mezilidských vztazích, partnerství a rodičovství, lidských právech a úctě k druhému.

Princip jemnocitu a správného načasování v katolické církvi můžeme přirovnat k osmému principu dle Janiše, který se věnuje komplexnosti a harmonii ve výchovném procesu, kdy jednotlivá témata sexuální výchovy musí být rozvíjena s ohledem na věk a zralost dítěte. K správnému načasování se váže i Janišův desátý princip, který hovoří také o nutnosti přizpůsobit výuku zralosti dítěte, jeho

¹²² Lidská sexualita: Pravda a význam

biologickému, sociálnímu a psychologickému vývoji. Katolický pojem jemnocit v sobě skrývá taktní přístup rodiče k dítěti, stejně tak jako vcítění se druhého či volbu vhodných slov. Podobný požadavek uvádí i Sielert v situaci vychovatel - dítě, kdy je nutné dbát na laskavost, přátelskost a empatii ve výuce.

V rámci sexuální výchovy ve vzdělávacích zařízeních je dále doporučováno propojení tohoto typu výchovy s ostatními předměty ve výuce a dále princip vědeckosti, který znamená předávat nejnovější a ověřené informace o tématech souvisejících s lidskou sexualitou. Tento požadavek vědeckosti v základních čtyřech principech katolické církve nenacházíme.

8.6. *Sexuální výchova a vývojové fáze dítěte*

V této kapitole bych se ráda v krátkosti zmínila o názorech na sexuální výchovu vzhledem k vývoji a zrání dítěte. V současné době jsou sexuální výchova a témata spojená s lidskou sexualitou vyučovány ve vzdělávacích institucích dle rámcových vzdělávacích programů, které jsou zpracovány pro předškolní výchovu, základní školy, gymnázia, střední odborné školy a v neposlední řadě pro ostatní vzdělávací instituce, jako jsou například umělecké či jazykové školy. Z toho vyplývá, že základní informace se učí již děti předškolního věku a jsou jim garantovány i v rámci základní školy, tedy povinné školní docházky, kde by se měly seznámit se základními informacemi, neboť následné vzdělávání na středních a jiných školách je zaměřeno na studovaný obor.

Katolická církev vnímá čtyři vývojové fáze dítěte – léta nevinnosti, puberta, období mladistvého věku a plánování a představ o vlastním životě, dospělost. První období je definováno od pátého roku života dítěte do období prvních tělesných změn. Toto období nemá být nijak narušováno informacemi o lidské sexualitě a mají být zmírněny případné negativní vlivy skrze školu, média a vrstevníky. V období puberty by již dítě mělo být informováno o základních

tématech týkajících se lidské sexuality, aby nebylo překvapeno tělesnými ani psychickými změnami a mohlo toto náročné období lépe zvládnout. K tomu zejména přispívá otevřený a přátelský vztah dítěte s rodiči. V období mladistvého věku mají rodiče za úkol podat vysvětlení k tématům katolické morálky. Další témata rozhovoru se mohou týkat sebeuspokojování, manželství nebo homosexuality, která souvisí s hledáním identity dítěte. Období dospělosti znamená jednak nástup do zaměstnání, případně na vysokou školu a pojí se zejména s tématem manželství, kdy rodiče mají za úkol udržovat s dítětem nadále přátelský vztah, být mu oporou a dohlížet na neodklonění se mladého člověka od církve a jejích hodnot.¹²³

Při porovnání obou pohledů zjistíme, že témata lidské sexuality jsou v rámci vzdělávacích institucí předkládány již v předškolním věku, k čemuž katolická církev zaujímá striktně negativní postoj. Dále stojí za povšimnutí, že katolická církev jasně nedefinuje konkrétní věk dítěte v rámci vývojových fází a nechává rozpoznání přechodu mezi jednotlivými fázemi na rodičích. Důvodem je právě požadovaný individuální přístup k dítěti a jeho zralosti a připravenosti. Přestože podobný požadavek na individuální přístup a zralost dítěte bychom našli i v rámci vzdělávacích institucí, zde se bohužel nevyhneme striktnímu přístupu vzhledem k biologickému věku dítěte, zejména od nástupu na základní školu.

8.7. Vyhodnocení

Osmá kapitola byla věnována porovnání sexuální výchovy ze strany vzdělávacích institucí a názorů odborníků, kteří se touto problematikou zabývají, s pohledem křesťanské církve, zejména katolické církve.

¹²³ Lidská sexualita: Pravda a význam

Při porovnání jsem objevila některé shodné i rozdílné názory a stanoviska. Oba pohledy se shodnou na tom, že lidská sexualita není ovlivněna pouze biologicky či hormonálně a je součástí lidské osobnosti. Katolická církev, stejně tak jako odborníci různých profesí, klade důraz na nutnost předávání hodnot v rámci vzdělávacího procesu, přičemž některé z nich jsou si podobné, například partnerství, solidarita, rovnost. Shodu nacházím i v požadavku na nejobecnější cíl sexuální pedagogiky, což je dosažení kvalitních vztahů a partnerství, s čímž souvisí komunikace mezi lidmi nebo odpovědnost za druhé. Principy sexuální pedagogiky se shodují zejména v požadavku důvěry při výchovném procesu a požadavkem propojení etiky a mravních pravidel s výchovou. Přestože katolická církev klade důraz na propojení lidské sexuality s láskou, tomuto požadavku může odpovídat i pohled odborníků, kteří mluví o nutnosti informovat žáky o mezilidských vztazích nebo lidských právech. Další společný princip je zaměřen na taktní, přátelský přístup zahrnující empatii ve výuce ze strany vychovatele nebo rodiče. Poslední shodný moment shledávám v požadavku na přizpůsobení výuky věku a zralosti dítěte či mladého člověka.

Nyní bych ráda popsala rozdílnost či protichůdnost postojů, názorů a požadavků. Křesťanství lidskou sexualitu chápe jako boží dar a propojuje ji s posláním člověka k lásce. Odborníci toto téma rozebírají zejména v souvislosti s lidskou psychikou, chováním člověka a vlivem kulturních a sociálních faktorů na člověka. Další rozdíl vidím v pojetí hodnot, kde katolická církev zdůrazňuje hodnotu lásky, na rozdíl od hodnot v rámci vzdělávacích organizací, kde jsou vyzdviženy hodnoty související s lidskými právy, které však svým způsobem jsou podobné s hodnotou lásky a jejím souvisejícím hodnotám.

Cíle sexuální pedagogiky se liší pouze zdůrazněním některých z nich, kdy křesťanství se zaměřuje zejména na vztahy mezi lidmi a partnerství, přičemž

vyzdvihuje nutnost osvojení si schopností, jako je intimita, věrnost nebo ochrana. Odborníci, kteří se zaměřují na tento druh pedagogiky v rámci vzdělávacích institucí, konkrétně mluví i o ochraně zdraví, osobní hygieně nebo předávání informací o pohlavně přenosných nemocech.

Principy sexuální výchovy jsou v katolické církvi zaměřeny zejména na osobu a roli rodiče, přičemž ve vzdělávacích institucích se středem výchovného procesu stává pedagog. Pokud jde o princip vědeckosti nebo propojení předmětu sexuální výchova s jinými předměty, ty se v katolické církvi neobjevují. Další výrazný rozdíl vidím především v požadavku na individuální přístup v rámci sexuální výchovy, kde katolická církev zdůrazňuje formu individuálního osobního rozhovoru mezi dítětem a rodičem, naproti tomu ve vzdělávacích institucích tento přístup není možný, pedagogové pracují často s větší skupinou dětí či mladých lidí. V tomto směru bych viděla východisko právě ve spolupráci školy a rodinného prostředí. Některá témata je možné probírat ve skupině, avšak jsou situace, kdy je vhodnější individuálnější přístup, kterého ve vzdělávacích institucích není možné zcela docílit.

Poslední rozdíl vidím v oblasti, která se zabývá výukou sexuální výchovy vzhledem k vývojovým fázím dítěte. Rozdíl shledávám v požadavku vzdělávacích institucí praktikovat sexuální výchovu nebo alespoň některá základní témata již v předškolním věku, což katolická církev razantně odmítá, avšak pravděpodobně záleží na konkrétních informacích, které jsou dítěti předkládány. Druhý sporný bod nalézám v situaci, kdy je stanoven požadavek přiměřené informací věku dítěte a jeho zralosti. Ve vzdělávacích institucích je dítě přiřazeno do prvního ročníku základní školy sice na základě jeho schopností a vývoje, avšak dále již postupuje v daných třídách nehledě na jeho ročníky bez uplatnění kritéria zralosti. Může tedy nastat situace, kdy je dítě informováno o tématech lidské sexuality příliš brzy

anebo příliš pozdě. Katolická církev definuje sice čtyři vývojová období a uvádí doporučení, jak s dítětem pracovat, avšak nedefinuje přesný věk dítěte v každém období. Toto rozpoznání nechává zcela v kompetenci rodičů. Otázkou však je, zda jsou rodiče dostatečně a správně informováni o všech tématech, které s lidskou sexualitou souvisí.

9. Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala vztahem sexuální výchovy a křesťanství v České republice. Zajímalo mě, co to je sexuální výchova, jak je na ni pohlíženo odborníky z řad různých profesí.

Mým hlavním cílem bylo zjistit, zda se křesťanské církve o otázky sexuální výchovy zajímají, jak na ni pohlížejí, zda existuje sexuální výchova v rámci církvi a jaké jsou jejich metody a principy pro její praktikování. V této souvislosti jsem také chtěla porovnat pohled na sexuální výchovu v rámci vzdělávacích organizací v České republice, ke které se vyjadřují i odborníci z různých profesí, s pohledem křesťanské církve.

Pohled katolické církve je ovlivněn svým náboženským učením, které zdůrazňuje lásku, rozhovor, důvěru mezi rodičem a dítětem. Moji pozornost nejvíce zaujalo, že katolická církev, na rozdíl od institucionalizované výchovy, nestanovuje vzhledem k výchovnému procesu fáze vývoje dítěte dle biologického věku, což mi přijde pro dítě přirozenější. Dále vidím rozdíl zejména v požadavku katolické církve na osobní rozhovor mezi rodičem a dítětem, což zaručuje větší intimitu a klidnější prostředí pro probírání některých témat, na rozdíl od situace, kdy vychovatel ve škole mluví ke skupině dětí najednou. V současné době sexuální výchova jako samostatný předmět v institucích neexistuje, avšak i přesto by témata spojená s lidskou sexualitou měli přednášet kvalifikovaní pedagogové, což mě přivádí na myšlenku, zda jsou rodiče kompetentní pro zprostředkování všech relevantních témat.

Myslím si, že právě shodné, ale i opačné názory či postupy, které jsem výše uvedla, by mohly být základním tématem rozhovorů mezi oběma stranami. V současné době se objevují snahy o konkrétní podobu sexuální výchovy ve

vzdělávacích institucích, které neustále naráží na odpor například právě katolické církve. Společný dialog by mohl přinést kompromis, ve kterém by sexuální výchova určitým způsobem mohla ve vzdělávacích institucích probíhat uceleněji nežli v současné době, neboť obě strany mají zájem na tom, aby dítě a mladý člověk byl informován o lidské sexualitě.

10. Příloha - Pro a proti publikaci: Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele

V praktické části bych se ráda zaměřila na publikaci *Sexuální výchova – vybraná témata*, neboť kolem této příručky pro učitele vydané MŠMT vyvstala dlouhodobá diskuse z různých stran. Cílem výzkumu bude zjistit okolnosti a důvody vzniku této publikace, tudíž i argumenty, které vznik a užití příručky na školách obhajují a následné názory proti. Zajímat mě budou i skupiny či jednotlivci, kteří na publikaci mají záporný či kladný názor.

10.1. Volba a metody sběru dat

Stěžejním dokumentem pro tento výzkum nebude pouze *Sexuální výchova – vybraná témata*, i když je tématem této práce, avšak k docílení výše uvedeného záměru budu pracovat odlišnými texty. Bude se jednat zejména o zdroje elektronické - internet, kde se budu snažit v různých novinových článcích či na webových stránkách nalézt podklady pro svoji práci a pro splnění cíle práce.

10.2. Vznik publikace

Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslava Kopicová na tiskové konferenci u příležitosti zahájení nového školního roku, která se konala 27. 8. 2009, seznámila novináře se změnami a novinkami, které jsou plánovány. V rámci bodu, jenž byl věnován metodické pomoci školám, zmínila i úsilí o vznik příručky pro sexuální výchovu.¹²⁴

O několik měsíců později 2. 4. 2010 vydává ministerstvo školství *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy na základních školách*. Současně s tímto metodickým doporučením je zde zmínka o plánované distribuci příručky *Sexuální*

¹²⁴ MŠMT

výchova – vybrané kapitoly do škol. Oba dokumenty byly v této době zveřejněny a bylo možné si je pročíst na webových stránkách MŠMT. Po několika měsících je k dispozici na stránkách ministerstva pouze *Doporučení*, příručka *Sexuální výchova* byla stažena vzhledem k nepokojům a diskusím, které její zveřejnění vyvolalo.¹²⁵

10.3. Záměr a postoj MŠMT

Společně s dokumenty vydalo ministerstvo i prohlášení, ve kterém se snaží nastínit důvody vzniku dokumentů, hlavní myšlenky, potřebu sexuální výchovy. Na počátku všeho byla snaha o vznik komplexního metodického manuálu k sexuální výchově, který nepochybně patří k nejkomplicovanějším a nejpotřebnějším tématům výuky. *"Správně uchopit téma sexuální výchovy není pro učitele nic jednoduchého. Ta obtížnost je způsobena zejména faktem, že se toto téma prolíná více předměty a vyžaduje komplexní přístup v rámci celé školy. Cílem nově vydávaného metodického materiálu je upozornit na širší souvislosti sexuální výchovy, na její sociální, psychologické, biologické i etické aspekty,"* vysvětluje ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslava Kopicová.¹²⁶ Vyzdvihuje komplexní a systematickou sexuální výchova, která pak *„vštěpuje dítěti morální principy, formuje jeho jednání a postoje k sexuální problematice, rozvíjí citovou oblast v návaznosti na budoucí roli muže či ženy v rodině i ve společnosti,"*¹²⁷ a také *„vytváření postojů k sexuální morálce, o osobnostní autonomii a potřebné návyky k optimálnímu soužití ve vztazích.“*¹²⁸ Příručka *Sexuální výchova - vybraná témata*, nabízí některé problémy rozpracovány v příspěvcích odborníků a doplněny nejčastějšími otázkami a odpověďmi na ně: (sexuální výchova a rodinná výchova,

¹²⁵ Pressweb

¹²⁶ Portál veřejné správy České republiky

¹²⁷ Portál veřejné správy České republiky

¹²⁸ Portál veřejné správy České republiky

zdravotní výchova včetně námětů učiva vzhledem k věkovým zvláštnostem; sexuální výchova z pohledu etiky, ochrana reprodukčního zdraví mladistvých, HIV/AIDS, nemoci přenosné pohlavním stykem; sexuální orientace; sexuální deviace a deviantní chování; sexuální dysfunkce, sexualita a média - bezpečný internet, genderové aspekty sexuální výchovy, syndrom CAN (Child Abuse and Neglect), sexuální výchova v rodině, didaktické náměty).

Zdá se mi důležité zmínit argumenty MŠMT, které mají podpořit sexuální výchovu na školách a vyzdvihnout její důležitost: *„Sexuální výchova ve školách by měla dětem zprostředkovat nejen dostatek kvalitních informací, ale měla by pozitivně ovlivňovat i jejich postoje. Různé výzkumy dlouhodobě ukazují nepříznivou skutečnost, že většinu informací získávají v této oblasti děti především od kamarádů, škola nehraje v tomto ohledu významnější roli. Kvalita takových informací je přitom přinejmenším diskutabilní. Krom toho je sexuální výchova ve škole významnou prevencí rizikového chování dospívajících. Z toho důvodu MŠMT doporučuje její začlenění do celkového preventivního programu školy. Systematičtější přístup k sexuální výchově je v dnešní době naléhavě potřeba. Nebezpečí hrozící v souvislosti s užíváním internetu, nárůst počtu HIV pozitivních osob, zvyšující se výskyt pohlavně přenosných chorob, zvýšený výskyt rakoviny prostaty, rakoviny prsu a děložního čípku, sexuální zneužívání dětí zejm. s ohledem na komercializaci sexu, nežádoucí otěhotnění, zvyšující se počet případů domácího násilí, šikana vykazující homofobní znaky, změny ve struktuře rodiny - to všechno jsou důvody, proč je třeba akcentovat nejen mravní jednání v obecné rovině, ale i bezpečné sexuální chování.“*¹²⁹

¹²⁹ Portál veřejné správy České republiky

10.4. Pohled autorů příručky

Na příručce pracovalo mnoho odborníků z různých oblastí, jež souvisejí se sexuální výchovou. Všichni se shodnou, že sexuální výchova na českých školách je různorodá. Osnovy jsou u nás volné, škola může zvolit svůj postup výuky. Obsah učiva závisí i na osvícenosti pedagoga a dle toho je dítě více či méně informováno. Cílem příručky bylo sjednotit sexuální výchovu na školách.

Odborníci se shodují, že pedagog by měl s dětmi mluvit o tomto tématu již v první třídě. "Nejlepší je to do devíti let věku, do té doby se totiž děti nestydí. Penis a ucho pro ně vyjde nastejno," řekl sexuolog Petr Weiss. Příručka obsahuje témata pro všechny stupně základní školy. Weiss dále dodává: „*Už od školky by děti měly dostat základní informace. Třeba že nikdo nemá právo na ně sahat, pokud to samy nedovolí. Měly by umět říkat ne.*“¹³⁰

Podobný názor zastává i ředitel Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu Radim Uzel: „*Sexuální výchova by měla probíhat od narození do smrti.*“¹³¹ Nejde jen o sdělování informací, říká Uzel, děti si tím vytvářejí postoje k důležitým tématům, což je prevence sexuálních nemocí, nechtěné těhotenství a samozřejmě vztahy. Malé děti zajímá, jakým způsobem přišly na svět, pro větší důležitá osvěta pro zachování reprodukčního zdraví a prevence nechtěného těhotenství. „*Stále u nás ročně zaznamenáváme pár třináctiletých těhotných. Jak se říká, je lepší s prevencí začít o dva roky dříve než o pět minut později,*“¹³² dodává Radim Uzel.

Na druhou stranu, informace v příručce nejsou všechno, ne každý pedagog dokáže toto téma správně podat. „*Podle výzkumů není schopen sexuální výchovu*

¹³⁰ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

¹³¹ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

¹³² iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

učit každý třetí pedagog. Je to třeba tím, že sám s tím má nějaké problémy, nedokáže to sdělit,¹³³ řekl sexuolog Radim Uzel, avšak dodává, že na škole se vždy najde jeden či dva pedagogové, kteří to dokáží: „V rámci svých osnov to může učít kdokoli, třeba matematik.“¹³⁴

Autoři knihy nepovažují školu za jediný zdroj informací o sexuální výchově. O těchto tématech by měli s dětmi mluvit hlavně rodiče, neboť v domácím prostředí, ne ve škole, dítě nalézá ženské a mužské vzory. "V rodině i škole by měla jít ruku v ruce," myslí si Uzel. "Cizím dětem se to ale říká lépe než vlastním. Rodiče mají před vlastními dětmi ostych. Nejhorší je sexuální výchova v rodinách sexuologů. Buď si myslí, že je to všechno jasné, nebo jsou vysílení problémy jiných lidí, že jim na vlastní rodinu nezbyvá energie,"¹³⁵ dodal Radim Uzel.

10.5. Církev, sexuální výchova a dokument Lidská sexualita

Po zveřejnění výše zmíněných dokumentů se objevují hlasy podpůrné, avšak zvedla se i vlna protestů vůči příručce *Sexuální výchova* z různých stran. Silný nesouhlas zazněl ze strany církve. Pro pochopení argumentů církve proti sexuální výchově, jak je dokumenty MŠMT předkládána, je nutné krátce nastínit pojetí sexuality v rámci církve.

Církev se otázkou sexuální výchovy zabývá již od 80. let minulého století. Nabádá k tomu, aby sexualita byla pojímána jako přirozená součást života, mezilidských vztahů a jako dar. Sexualita nemá být považována pouze za biologickou potřebu, její plný význam se naplňuje pouze, když je "výrazem osobního sebedarování muže a ženy až do smrti,"¹³⁶ dle dokumentu *Lidská sexualita*, který byl vydán Papežskou radou. Tento dokument vychází z toho, že

¹³³ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

¹³⁴ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

¹³⁵ iDnes.cz, Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě

¹³⁶ Tiskové středisko České biskupské konference

člověk je stvořen k obrazu Božímu k tomu, aby miloval. Sexualita je jedna z forem vyjádření lidské lásky. Důraz je kladen na výchovu k řádu, který napomáhá růst lásce k druhému člověku. Důležitou roli hraje rodina, neboť pokud je vztah rodičů plný lásky, předpokládá církev vtisknutí tohoto příkladu do duše dítěte.

Dokument *Lidská sexualita* dále říká, že výchova dětí patří rodičům, kteří pak ale také jsou odpovědní za rozvraty hodnot: rodina, láska, sexualita. Instituce jsou zde, aby napomáhaly rodičům při výchově, ne je nahrazovaly. Dítě má být vychovááno individuálně, zejména pokud se jedná o téma sexuality, vzhledem k tomu, proces zrání je u dětí rozdílný. Dítě se má sexualitě učit v období, kdy je schopno chápat širší kontext výchovy k lásce a její mravní rovinu.

Rodiče mohou být podporováni při výchově odborníky a vychovateli, avšak jejich právem je vědět, jaká je náplň výchovy mimo domov. Každý člověk má právo „*neúčastnit se žádné formy sexuálního poučování mimo domov a žádný vychovatel nesmí do takového práva zasahovat.*“¹³⁷

10.5.1. Česká biskupská konference

České biskupské konference zasedala několik dnů po zveřejnění *Doporučení*, a to dne 21. 4. 2010. Nelíbilo se jim zejména, že příručka nebyla dostatečně konzultována a nabádá k individualismu. Před sepsáním dokumentu měla být vedena diskuse mezi pedagogy, právníky, sexuology a rodiči. „*Za nepřipustné považujeme vyznění metodické příručky, které diskriminujícím způsobem zvýhodňuje výchovu výlučně zaměřenou na individuální prospěch jednotlivce,*“¹³⁸ řekli biskupové. Dále příručka děti nabádá k prosazení svého já na úkor ostatních, málo se v ní zdůrazňuje vztah mezi lidmi, nejde pouze o uspokojování vlastních potřeb. Církvi také vadí pasáže, jež předpokládají, že děti mají zkušenost s

¹³⁷ Tiskové středisko České biskupské konference

¹³⁸ iHned.cz

pornografickými filmy a časopisy. Biskupové nekritizují poskytování informací dětem a mládeži, avšak má se tak dít s respektem k sociálnímu, kulturnímu a rodinnému kontextu.¹³⁹

Ve svých řadách kněží zorganizovali podpisovou akci proti prezentovanému pojetí sexuality, což mělo pomoci rodičům, aby se necítili sami a obcházeni. P. Marek Dunda, jeden z organizátorů podpisové akce oznámil, že prohlášení podepsalo již 136 kněží a jáhnů.

10.6. Výbor na ochranu rodičovských práv

Do opozice se postavil i Výbor na ochranu rodičovských práv. Toto občanské sdružení bylo založeno roku 1995 jako reakce na záměr MŠMT zavést do ZŠ povinný předmět sexuální výchova již od 1. ročníku. Výbor obnovil svou činnost 19. června 2010 v Brně jako reakci na vydání publikací Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ve kterých ministerstvo doporučuje základním školám vyučovat v rámci výchovy ke zdraví Sexuální výchovu. Podrobněji jde o to, že MŠMT vydalo jako součást rámcového vzdělávacího programu výchova ke zdraví, do níž zahrnulo i sexuální výchovu, publikaci *Doporučení k realizaci sexuální výchovy v základních školách* a metodickou příručku pro učitele *Sexuální výchova - vybraná témata*.

V.O.R.P. 24. června napsal otevřený dopis Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, ve kterém zdůvodňuje své stanovisko k výše zmíněné situaci. Považují nařízení MŠMT za nezákonný zásah do práv rodičů, kteří jediní nesou zodpovědnost za mravní výchovu svých dětí.¹⁴⁰

V.O.R.P. zpochybňuje obsah uvedených publikací hned z pěti důvodů. Prvním bodem je sobectví, kde poukazují na to, že příručka *Sexuální výchova* není napsána

¹³⁹ iHned.cz

¹⁴⁰ Výbor na ochranu práv rodičů

v kontextu manželství a partnerství, je v ní propagována autoerotika a vlastní sobecký zážitek bez ohledu na vztah k druhým lidem. Chybí zde pasáže, které by se věnovaly péči o dítě, hodnotě panenství a panictví nebo o sexuální zdrženlivosti.

V druhém bodě výbor kritizuje předčasnost vyučování sexuální výchovy, která může mít za výsledek narušení vývoje dítěte. "*Předčasné a názorné zasvěcování dětí do pohlavního života už na prvním stupni ruší jejich vývoj,*" uvádí mluvčí výboru Anna Brychtová.¹⁴¹

V dopise se v třetím bodě píše o zavedení sexuální výchovy v jiných zemích, což mělo negativní dopad v podobě snížení věku sexuální aktivity, promiskuity, zvýšenému výskytu pohlavních chorob a předčasného těhotenství.

Čtvrtý bod poukazuje na to, že publikace nerespektuje rozdíly mezi pohlavími především ve vnímání sexuality, rozdílné role matky a otce. Publikacemi překládaná podobnost pohlaví a jejich rolí, což může v dítěti vyvolat zmatek. Kritizováno je i téma antikoncepce. V.O.R.P. se nelíbí, že v sexuální příručce není zmínka o negativních účincích hormonální antikoncepce, stejně tak, že zde nenacházíme přirozené metody, které nechtěnému těhotenství mohou zabránit. Výsledkem toho je dle výboru promiskuita a klamný pocit bezpečí a ochrany ze strany dětí.

Poslední bod se týká „zdravé sexuality“. V dopise ministerstvu se vysloveně píše: „*Naprosto nesouhlasíme s tím, aby děti byly ve školách formovány ideologií, kdy různé pohlavní odchylky a nemoci jsou prezentovány jako varianty sexuálního chování. Nesouhlasíme, aby byly seznamovány na základní škole s perverzními sexuálními praktikami.*“¹⁴² V závěru dopisu zástupci výboru zdůrazňují, že

¹⁴¹ iDnes.cz, Spor o sexuální výchovu ve školách vrcholí, zapojil se do něj i Nečas

¹⁴² Výbor na ochranu práv rodičů

odmítají, aby se sexuální výchova učila na školách, neboť dle jejich mínění toto téma je především v kompetenci rodiny.

10.6.1. Co dále V.O.R.P. kritizují na sexuální příručce?

Členům výboru se nelíbí zejména označení homosexuality za normální menšinovou orientaci, což popírá účel sexuality - plození a výchovu dětí.

Dále se rodičům nelíbí motivační hra, kterou příručka uvádí. Ve třídě si dle hry mají vyměnit místa všichni, „kteří se už někdy zamilovali, líbali, měly menstruaci, onanovali, viděli porno, kteří si myslí, že poprvé určitě použijí kondom, kteří se opili, kterým roste ochlupení.“¹⁴³ Rodiče považují tuto hru za porušení intimity dítěte.

Dle příručky se má učitel také zeptat žáků, zda všechno, co děti viděly v pornografickém klipu nebo filmu či časopise, je pravda. Žák má dle sexuologů odpovědět, že asi ne.

10.7. Události po zvolení nového ministra MŠMT

V červenci 2010 na místo ministryně Miroslavy Kopicové nastupuje ministr Josef Dobeš. Ten se 30. 7. 2010 sešel s pražským arcibiskupem a předsedou České biskupské konference Dominikem Dukem. Tématem byla i mimo jiné *Sexuální příručka – vybraná témata*.¹⁴⁴ Výsledek rozhovoru: „Shodli se na tom, že by se mohla rozšířit koncepce etické výchovy a že by se problematika sexuální výchovy zasadila do širšího kontextu.“¹⁴⁵ Samotná příručka by se dle ministra neměla měnit.¹⁴⁶

Na webových stránkách V.O.R.P. se v této době přidalo k petici proti koncepci sexuální výchovy, jak ji připravilo ministerstvo školství, téměř 5100 lidí. Ministr

¹⁴³ Parlamentní listy.cz, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁴⁴ Tiskové středisko České biskupské konference

¹⁴⁵ Český rozhlas

¹⁴⁶ Český rozhlas

oznamuje, že by rád o tomto tématu mluvil i s rodiči, kteří proti příručce vystupují. *„Já si jich velice vážím, a to z toho důvodu, že je beru za zodpovědné rodiče. Jim něco vadí, co se týká vzdělávání a výchovy jejich dětí, a ozývají se. To je trend, který bych chtěl obecně zavést v českém školství,“* řekl ministr.¹⁴⁷

10.8. Názory politické scény

V *Parlamentních listech* se objevují 3. 8. 2010 názory na sexuální výchovu některých našich politiků. Premiér a předseda ODS Petr Nečas a jeho straničtí kolegové nají na sexuální výchovu na školách vcelku odmítavý postoj. *„Nejsem zastáncem sexuální výchovy ve školách,“*¹⁴⁸ odpověděl redakci *Parlamentních listů* formou SMS předseda vlády.

Senátor ODS Jaroslav Kubera v případě školní sexuální výchovy říká: *„Stát do toho nemá co kecat. Je přece naprosto jasné, že výchova dětí náleží rodičům. Stát nemá být naším vlastníkem a vlastníkem našich dětí. Je to obecný problém, kdy se tu objevují pachatelé 'dobra', kteří nám říkají, co máme a co nemáme dělat a chtějí řídit naše životy. Jako za komunismu.“*¹⁴⁹

„Jsem zásadně proti tomu. Takhle intimní věci patří do rodiny a rodiče mají právo vychovávat své děti a stát nemá právo vnucovat jim nějaké ideologie. Ministerstvo školství má na starosti mnohem důležitější věci, třeba úpadek disciplíny žáků. Dávat naše finance na takové příručky je vyhazováním peněz a zdá se, že někdo si potřeboval vydělat,“ řekl redakci Strejček, europoslanec a člen Výkonné rady ODS.¹⁵⁰

Markovi Bendovi, místopředsedovi poslaneckého klubu ODS, se probírání intimností ve škole také nelíbí. *„Posedlost některých pedagogů sexem je*

¹⁴⁷ Český rozhlas

¹⁴⁸ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁴⁹ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁵⁰ *Parlamentní listy.cz*, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

podivuhodná. Je sto jiných užitečných věcí, třeba demokracie a odpovědné hospodaření, které by děti mohli učit. Ale určitě to není sexuální výchova. Tu musí mít děti z domova či od přátel. Od učitelů ji nevezmou vážně,"¹⁵¹ řekl Benda.

O několik dní později se prezidentův vicekancléř Petr Hájek opět pouští do kritiky sexuální příručky. Mluví hlavně o „zestátnění“ dětí. Vyjádřil se doslova takto: *„V doktríně ruských bolševiků, která se po převratu v roce 1948 stala i naší státní doktrínou, se také nezastíralo: Dítě patří státu, rodiče je mají pouze svěřeno do opatrování. Pokud výchova a péče nebyla „správná“ a co je správné, určil stát, mohlo jim být kdykoli odebráno.*"¹⁵² V článku, který vyšel v parlamentních novinách 12. 8. 2010, se zprvu poukazuje na Lisabonskou smlouvu, která dle Hájka omezuje občanské svobody a poté volně přehází k tématu sexuální výchova: *„Co je větší přirozenou svobodou než výchova dětí v rodině podle zkušeností, tradic či víry rodičů?“*¹⁵³ Ostře se pouští do kritiky sexuální příručky: *„Případ sexuální příručka je z téhož totalitního zdroje. Bombardovali snad občané ministerské úředníky, aby s něčím tak oplzlým a perverzním přišli? Aby pod maskou 'práva dítěte na informace' přinutili rozpačité a stydlivé děti přiznávat se ve škole před spolužáky, že jim již roste na genitáliích ochlupení nebo že mají menstruaci? Indoktrinovat je - s požehnáním učitelovy autority - že homosexualita je normální, ba chvályhodná? Že kondom je něco jako nákoleníky, prostě vhodná ochranná pomůcka při společenské zábavě zvané sex?“*¹⁵⁴

¹⁵¹ Parlamentní listy.cz, Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas

¹⁵² Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵³ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵⁴ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

10.9. Jednání ministra Dobeše na téma sexuální výchovy pokračovala

Ministr MŠMT Josef Dobeš se 6. 8. 2010 sešel s autory příručky o sexuální výchově i jejími kritiky, neboť chce znát názor obou stran.¹⁵⁵

Dobeš je ochoten příručku změnit, stáhnout jí z webových stránek úřadu, avšak nechce zrušit doporučení sexuální výchovy na školách. Dobeš dále slíbil, že rozešle ředitelům škol dopis, ve kterém je vyzve, aby při výuce sexuální výchovy braly ohled na přání rodičů.¹⁵⁶

Tisková mluvčí Výboru na obranu rodičovských práv Anna Brychtová uvedla: *„Jednání s panem ministrem přineslo částečný úspěch. Do budoucna budeme usilovat o to, aby sexuální výchova byla obsažena v některém z volitelných předmětů a aby si rodiče mohli vybrat z více témat.“*¹⁵⁷ Dle Brychtové důležitou roli v ministrově rozhodování sehrála i petice odpůrců sexuální výchovy na školách, kterou zorganizoval VORP. Petici podepsalo přes šest tisíc lidí.

Na počátku března roku 2011 se objevuje správa o ústupu ministra Dobeše, který původně navrhoval zařadit sexuální výchovu do učiva nepovinné etické výchovy, což nakonec neučinil, a tím vyšel vstříc zejména rodičům, kteří si nepřejí, aby se jejich děti na školách sexuální výchově učily. V současné době jsou tedy otázky sexuální pouze součástí některých povinných předmětů, avšak konkrétní osnovy neexistují, a proto se k tomuto tématu každá škola může postavit dle svého uvážení. Ministr Dobeš však stále doufá v novou koncepci sexuální výchovy na školách, která by se dle něj mohla ujmout již v roce 2012.¹⁵⁸

¹⁵⁵ iDnes.cz, Spor o sexuální výchovu ve školách vrcholí, zapojil se do něj i Nečas

¹⁵⁶ Parlamentní listy.cz, Hájek: Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu

¹⁵⁷ Katolický deník

¹⁵⁸ iDnes.cz, Sexuální výchove bdue nepovinná, Dobeš ustoupil kritikům

10.10. Závěr

Tato příloha nastínila vznik publikace *Sexuální výchova – vybraná témata* a situaci. Snažila jsem se postupovat chronologicky, od zmínek o úmyslu příručku vytvořit, přes její uvedení, zmínky o prvních negativních reakcích, peticích, po její stažení z webových stránek ministerstva.

Zmínila jsem se o záměru a postoji MŠMT, pod jehož záštitou příručka vznikla a neopomněla jsem přidat kapitolku o jejích autorech, což svým způsobem prezentovalo kladné vnímání celé situace a pozitivní názory ke vzniku příručky.

Negativně se ozvala Česká biskupská konference společně s Výborem na ochranu rodičovských práv. Zajímavé mi přišlo zmínit i názory některých politiků, nalezla jsem především negativní názory.

Osobně si nemyslím, že stažení příručky z webových stránek a následné nezapojení sexuální výchovy do předmětu etická výchova je konečným řešením, jak naznačuje ministr Dobeš. Nutná však je dle mě zejména diskuse mezi jednotlivými zainteresovanými stranami a nalezení společné cesty, jakým způsobem děti a mládež o důležitých otázkách informovat, kde jsou hranice působení školních institucí. Již v této práci najdeme místa, kde se strany shodují, odborníci nemají nic proti sexuální výchově v rodinném kruhu, církve neopomíjí úlohu institucí v oblasti vzdělávání.

11. Seznam použité literatury

Tištěná literatura

ŠIMONÍK, O., *Úvod do didaktiky základní školy*. 1. vydání. Brno: MSD, 2005. 140 s.
ISBN 80-86633-33-0.

Uzel, R., *Sexuální výchova*, Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí o.p.s. 2006

Literatura v elektronické podobě

Český rozhlas, *Ministr školství řeší kritiku příručky o sexuální výchově* [online].
31.7.2010 (cit.23.12.2010). URL: http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/765670

FIFLOVÁ, H., a kolektiv, *Sexuální výchova – vybraná témata, Výchova ke zdraví, Příručka pro učitele* [online]. 2.4.2010 (cit.23.4.2012). URL: <http://www.krap-slunickoslapanice.wbs.cz/sexualni-vychova.html>

iDnes.cz, *Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě* [online].
4.4.2010 (cit.23.12.2010). URL: http://zpravy.idnes.cz/nova-prirucka-pro-ucitele-o-sexu-mluvte-s-detmi-uz-v-prvni-tride-p80-/studium.aspx?c=A100403_125717_studium_lpo

iDnes.cz, *Sexuální výchova bude nepovinná, Dobeš ustoupil kritikům výchově* [online]. 31.7.2011 (cit.25.3.2011). URL: http://zpravy.idnes.cz/sexualni-vychova-bude-nepovinna-dobes-ustoupil-kritikum-pmc-/studium.aspx?c=A110325_180913_domaci_vel

iDnes.cz, *Spor o sexuální výchovu ve školách vrcholí, zapojil se do něj i Nečas* [online]. 6.8.2010 (cit.23.12.2010). URL: http://zpravy.idnes.cz/spor-o-sexualni-vychovu-ve-skolach-vrcholi-zapojil-se-do-nej-i-necas-11c/studium.asp?c=A100805_211957_domaci_vel

iHned.cz, Internetový portál Hospodářských novin, *Církví vadí nová sexuální příručka ministerstva školství* [online]. 21.4.2010 (cit.23.12.2010). URL: <http://domaci.ihned.cz/c1-42780980-cirkvi-vadi-nova-sexualni-prirucka-ministerstva-skolstvi>

JANIŠ, K., *K historii cílené pohlavní výchovy v období první republiky* [online]. 2006 (cit. 20.10.2011). URL: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007012702>

JANIŠ, K., *Příspěvek k vývoji a historii cílené sexuální výchovy* [online]. 2001 (cit. 20.10.2011). URL: http://www.planovanirodiny.cz/storage/09_kongres_01.pdf

JANIŠ, K., *Sexuální výchova – včera dnes a zítra* [online]. 2008 (cit. 20.10.2011). URL: http://www.planovanirodiny.cz/storage/brod08/02sv_vcera_dnes_zitra.pdf

Katolický týdeník, *Příručka o sexuální výchově bude stažena* [online]. (cit.23.12.2010). URL: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=7301&webSSID=2e6309468764e4182aab894877331e2b>

KPPL, M., TRUHLÁŘOVÁ, Z., *Křesťanská hlediska v sexuální výchově* [online]. 2003 (cit. 20.10.2011). URL: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006011602>

KRŇÁVKOVÁ, P., *Možnosti realizace sexuální výchovy dětí školního věku s důrazem na Jihomoravský kraj* [online]. 2007 (cit. 20.10.2011). URL: http://is.muni.cz/th/166138/pedf_b/bakalarska_prace.txt

Křesťanská výchova k cudnosti a pravé lásce [online]. 2010 (cit. 20.10.2011). URL: http://www.tedeum.cz/2_2011/vychova_k_prave_lasce_0211.htm

Lidská sexualita: Pravda a význam [online]. 8.12.1995 (cit. 20.10.2011). URL: <http://www.kebrle.cz/katdocs/LidskaSexualitaPravdaAVyznam.htm>

MŠMT, *Školní rok 2009/2010 začíná* [online]. (cit.23.12.2010). URL: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/skolni-rok-2009-2010-zacina>

Parlamentní listy.cz, Hájek: *Oplzlá perverzní sexuální příručka vychází z bolševismu* [online]. 12.8.2010 (cit.23.12.2010). URL: <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/172373.aspx>

Parlamentní listy.cz, *Učitelé s kondomem na ruce? Proti je i Nečas* [online]. 3.8.2010 (cit.23.12.2010). URL: <http://www.parlamentnilisty.cz/parlament/poslanecka-snemovna/171606.aspx>

Portál veřejné správy České Republiky, *MŠMT vydává Doporučení k výuce sexuální výchovy* [online]. (cit.23.12.2010). URL: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/6966/_s.155/10202?docid=126194

Pressweb, *MŠMT vydává Doporučení k výuce sexuální výchovy* [online]. 2.4.2010 (cit.23.12.2010). URL: <http://www.pressweb.cz/rss/42948-msmt-vydava-doporuceni-k-vyuce-sexualni-vychovy>

ROTTER, H., *Sexualita a křesťanská morálka* [online]. (cit. 20.10.2011). URL: http://www.pastorace.cz/index.php?typ=texty&sel_char=&sel_tema=152&sel_podtema=864&sel_text=2764

STANĚK, R., STAŇOVÁ D., *Sexuální výchova dětí – konference pro rodiče 2010* [online]. 10.10.2010 (cit. 20.2.2012). URL: <http://cb.cz/deti/clanky/ke-stazeni/sexualni-vychova-deti-konference-pro-rodice-2010>

ŠIMKOVÁ, K., *Úroveň znalostí studentů vybraných středních škol z oblasti sexuální výchovy* [online]. 2009 (cit. 20.10.2011). URL: <http://www.theses.cz/id/m08ngm/?furl=%2Fid%2Fm08ngm%2F;lang=en>

Tiskové středisko České biskupské konference, *Arcibiskup Duka se setkal s ministrem Dobešem* [online]. 3.8.2010 (cit.23.12.2010). Dostupné z [www: http://tisk.cirkev.cz/z-domova/arcibiskup-duka-se-setkal-s-ministrem-dobesem/](http://tisk.cirkev.cz/z-domova/arcibiskup-duka-se-setkal-s-ministrem-dobesem/)

Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství)

Č.j.: 25461/2009 – 20 [online]. 2006 (cit. 20.10.2011). URL:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>

Výbor na ochranu práv rodičů, *Opravdu chcete, aby se vaše děti učily na základní*

škole souložit bez zábran a výčitek s kýmkoli, kdykoli a jakkoli? [online].

24.6.2010

(cit.23.12.2010).

URL:

<http://www.nesexuveskole.cz/?a=3&id=14&SSID=cf554c7e6495b4c2a3c5b6269fc5ab01>